

UIT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Det juridiske fakultet

Forholdet mellom Irma Mignon-utgangspunktet og faste rettsvalgsregler

Irma Mignon-utgangspunktet – et rettslig prinsipp innen norsk internasjonal privatrett?

Lona von Düring

Liten masteroppgave i rettsvitenskap vår 2019

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og problemstilling.....	1
1.2	Rettslig plassering.....	2
1.3	Hva er Irma Mignon-utgangspunktet og hva er et rettslig prinsipp?.....	4
1.3.1	Hvordan skal Irma Mignon-utgangspunktet anvendes?.....	4
1.3.2	Hva skal til for å kunne kalle Irma Mignon-utgangspunktet et rettslig prinsipp? 6	
2	Aktualitet.....	7
2.1	Hvorfor er det av interesse å finne ut hvordan Irma Mignon-utgangspunktet anvendes og bør anvendes?	7
2.2	På hvilken måte har europeisk internasjonal privatrett betydning for norsk internasjonal privatrett?	9
2.3	Irma Mignon-prinsippet fra 1923 fram til 2000-tallet i norsk internasjonal privatrett – Den individualiserende metode.....	11
2.3.1	Rt. 2002 s. 180, Leros Strenght	12
2.3.2	Irma Mignon-utgangspunktet på 1900-tallet – Konkret helhetsvurdering.....	13
2.4	Irma Mignon-prinsippet i den europeiske internasjonale privatreten fra 1980-tallet til i dag.....	14
2.4.1	Hvordan kommer Irma Mignon-utgangspunktet til uttrykk i Romakonvensjonen og Roma-forordningene?.....	15
2.4.2	Gjennomgående trekk og oppsummering	22
3	Irma Mignon-utgangspunktet i norsk internasjonal privatrett i dag – Et rettslig prinsipp? 25	
3.1	Rt. 2006 s. 1008, Pharma-Food	25
3.1.1	Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål	25
3.1.2	Hvordan anvendte Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?	26
3.1.3	Ga Høyesteretts uttalelse anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?	28

3.1.4	Hvilken betydning har avgjørelsen for rettstilstanden?.....	28
3.2	Rt. 2009 s. 1537, Bokhandlerdommen	29
3.2.1	Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål	29
3.2.2	Hvordan anvendte Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?	29
3.2.3	Ga Høyesteretts uttalelse anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?	32
3.2.4	Hvilken betydning har avgjørelsen for rettstilstanden?.....	33
3.3	Rt. 2011 s. 531, krigsforbryterdommen.....	33
3.3.1	Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål	33
3.3.2	Hvordan anvendte Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?	34
3.3.3	Ga Høyesteretts uttalelser anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?	36
3.3.4	Hvilken betydning har avgjørelsen for rettstilstanden?.....	37
3.4	HR-2016-1251-A, Eimskip	37
3.4.1	Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål	37
3.4.2	Hvordan anvende Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?	38
3.4.3	Ga Høyesteretts uttalelser anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?	39
3.4.4	Hvilken betydning har avgjørelsen for rettstilstanden?.....	40
3.5	HR-2017-1297-A, Bergen Bunkers	40
3.5.1	Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål	40
3.5.2	Hvordan anvendte Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?	41
3.5.3	Ga Høyesteretts uttalelser anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?	43
3.5.4	Hvilken betydning har avgjørelsen for rettstilstanden?.....	45

3.6	HR-2018-869-A, Thorco Cloud	45
3.6.1	Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål	45
3.6.2	Kom Irma Mignon-utgangspunktet til anvendelse ved løsning av rettsvalgsspørsmålet?	46
3.6.3	Hva sier Høyesteretts uttalelser om anvendelsen av Irma Mignon- utgangspunktet?.....	47
3.6.4	Hvilken betydning har avgjørelsen for rettstilstanden?.....	48
4	Rettstilstanden i dag og veien videre for Irma Mignon-utgangspunktet.....	49
	Kildeliste	51

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for denne masteroppgaven er internasjonal privatrettslig. Den internasjonale privatretten gjelder rettsforhold som har tilknytning til mer enn ett land. Selv om faget har internasjonal orientering er det en del av hvert lands interne rett. Man kan således snakke om en norsk, dansk, engelsk osv. internasjonal privatrett.¹ At den internasjonale privatretten har sitt formelle grunnlag i nasjonal rett er et utslag av suverenitetsprinsippet.

Avhandlingens problemstilling omhandler rettsvalgsspørsmål.² Nærmere bestemt om Irma Mignon-utgangspunktet i norsk internasjonal privatrett er et rettslig prinsipp. Rettsvalg gjelder spørsmål om hvilket lands rett som skal komme til anvendelse på internasjonale rettsforhold. Det er på det rene at Irma Mignon-utgangspunktet er et utgangspunkt som gir anvisning på hvordan rettsvalg skal treffes innen den internasjonale privatretten. Det er enighet om at rettsvalg ifølge Irma Mignon-utgangspunktet skal avgjøres på grunnlag av retten i det landet som et rettsforhold har sin nærmeste tilknytning til.³ Hva som nærmere ligger i dette er derimot ikke på det rene. Hvordan man omtaler Irma Mignon-utgangspunktet kan si mye om hvordan man forstår det og anvender det. Da denne problemstillingen skal undersøke nettopp om det er snakk om et prinsipp, og det i alle fall er snakk om et utgangspunkt, har jeg valgt å bruke terminologien Irma Mignon-utgangspunktet.

Irma Mignon-utgangspunktet har blitt anvendt på to måter i norsk internasjonal privatrett. Den største forskjellen mellom disse knytter seg til hvordan utgangspunktet forholder seg til faste rettsvalsregler. Faste rettsvalsregler er rettsregler bygget opp av en tilknytningskategori og en tilhørende tilknytningsfaktor.⁴ Tilknytningskategori kan for eksempel være erstatningsrett eller familierett. Tilhørende tilknytningsfaktor vil være skadestedets rett eller avdødes siste domisil og så videre. Faste rettsvalsregler er således

¹ Giuditta Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område*, Universitetsforlaget 2013a, side 19. Karsten Gaarder og Hans Petter Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett ved Hans Petter Lundgaard*, 3. utg., Universitetsforlaget AS 2000, side 19.

² Forklaring på valg av terminologi («rettsvalg» framfor «lovvalg») i punkt 1.2.

³ Lars Anders Heimdal, *Norsk internasjonal privatrett og bokhandleren til besvær*, Lov og rett 2010 s. 68-75, side 69. Cordero-Moss 2013a, 86 og 87. Gaarder/Lundgaard, 2000, side 94 og 95.

⁴ Helge J. Thue, *Internasjonal privatrett*, 1. utg., Gyldendal Akademisk 2002, side 152. Kristine Helen Korsnes, «Rettsvalsregler i et rettsanvendelsesperspektiv», inntatt i *Rettsvitenskap under nordlys og midnattsol. Festeskrift ved Det juridiske fakultets 30-års jubileum*, Trude Haugli, Gunnar Eriksen og Ingvild Ulrikke Jakobsen red., 2018 s. 197-225, punkt 2.2.3.

bygget på en såkalt «hvis-så-struktur», hvor tilknytningskategorien er «hvis» og tilknytningsfaktoren gir uttrykk for «så». For å finne tilknytningsfaktoren som skal gi anvisning på hvilket lands rett som skal komme til anvendelse blir det altså nødvendig å finne ut hvilken tilknytningskategori rettsforholdet hører inn under, dette kalles å kvalifisere rettsforholdet.⁵

Det at rettsstilstanden ikke er klar på hvordan Irma Mignon-utgangspunktet skal anvendes begrunner problemstillingens aktualitet. Problemstillingen er av metodisk art, men også av stor praktisk betydning. Dette vil jeg komme tilbake til og underbygge i kapittel 2.

1.2 Rettslig plassering

Internasjonal privatrett omhandler i hovedsak jurisdiksjonsspørsmål, rettsvalgsspørsmål og spørsmål om anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske avgjørelser. For det første er det et spørsmål om hvilket lands domstoler som har jurisdiksjon. Det er disse som skal ta stilling til rettsvalgsspørsmålet. I Norge reguleres jurisdiksjonsspørsmålet i hovedsak av lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile saker (tvisteloven) og Konventionen om retternes kompetence og om anerkendelse og fullbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område, undertegnet i Lugano den 30. oktober 2007 (Luganokonvensjonen). Ifølge tvisteloven § 4-8 gjelder Luganokonvensjonen som norsk lov. Den har dessuten forrang over tvisteloven på konvensjonens anvendelsesområde, se tvisteloven § 1-2.

Luganokonvensjonen kommer etter art. 1 til anvendelse ved sivile og kommersielle saker. Ifølge art. 2 er hovedregelen at en sak kan anlegges i den stat hvor den saksøkte har sitt bosted. Saksøkte må ha bosted i en konvensjonsstat, jf. art. 4 nr. 1.⁶ Kommer ikke Luganokonvensjonen til anvendelse, må jurisdiksjonsspørsmålet avgjøres i medhold av tvisteloven § 4-3.

Dersom norske domstoler ikke har jurisdiksjon skal saken avvises, jf. tvisteloven § 4-7 tredje ledd. At saken må avvises om vilkårene for jurisdiksjon ikke er oppfylt følger ikke like uttrykkelig av Luganokonvensjonen. Likevel framgår det av EU-domstolens praksis at en sak skal avvises dersom jurisdiksjon ikke er påvist.⁷

⁵ Cordero-Moss, 2013a, side 52. Thue 2002, side 6.

⁶ I tillegg kan det i lys av Rt. 2012 s. 1951 (Trico-saken) spørres om det gjelder et tilleggskrav om at også saksøker må ha sitt bosted i en konvensjonsstat eller om saksforholdet må ha tilknytning til en konvensjonsstat. Dette spørsmålet vil jeg ikke gå nærmere inn på, da det vil bli å gå for langt bort fra avhandlingens tema.

⁷ Sak C-288/92, se også Cordero-Moss 2013a, side 42-43.

Har norske domstoler jurisdiksjon aktualiseres fagets andre sentrale spørsmål. Hvilket lands materielle rett skal anvendes på rettsforholdet man står ovenfor? For å ta stilling til dette anvender den kompetente domstolen sitt eget lands rettsvalgsregler.

Spørsmålet om hvilket lands rett som skal komme til anvendelse på det aktuelle rettsforholdet blir kalt «rettsvalg» eller «lovvalg». Dette er begreper som kan bli brukt om hverandre, slik Høyesterett gjør i Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandlerdommen), se for eksempel «rettsvalget» i avsnitt 32 og «lovvalsreglene» i avsnitt 37. Selv om «lovvalg», er en nokså innarbeidet terminologi i norsk internasjonal privatrett og kan den aksepteres,⁸ har jeg valgt å holde meg til terminologien «rettsvalgsspørsmål» i denne avhandlingen. Det er fordi jeg mener uttrykket «lovvalg» kan tolkes som kun skreven lov. Rettsvalgsregler gir imidlertid anvisning på hvilket lands rett som skal anvendes, inklusive alle relevante rettskilder i dette landet.⁹ Dette er det ikke uenighet om selv om terminologien varierer. Internasjonal privatrett har først i nyere tid fått større oppmerksomhet, blant annet som følge av nytt arbeid med kodifisering, det er dermed passende tidspunkt å fortsette med mest mulig presis terminologi.

For å ta stilling til rettsvalgsspørsmålet må man identifisere rettskildedefaktoren som inneholder vilkåret eller vilkårene som må være oppfylt for å avgjøre hvilket lands rett som skal komme til anvendelse på rettsforholdet. Man identifiserer altså det primære rettsgrunnlaget.¹⁰ Når det henvises til rettsvalgsregler er det ofte de faste rettsvalgsreglene det siktes til.¹¹ Som beskrevet innledningsvis gir Irma Mignon-utgangspunktet anvisning på hvordan rettsvalg skal treffes. Det er således også en type rettsvalgsregel, men uten regelstrukturen til faste rettsvalgsregler.

Det tredje sentrale spørsmålet innen internasjonal privatrett gjelder anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske avgjørelser. Det må foreligge et rettsgrunnlag for at utenlandske avgjørelser skal kunne anerkjennes eller fullbyrdes i Norge. Innenfor Luganokonvensjonens anvendelsesområde er dette å finne i konvensjonens kapittel III artikkel 33. Faller saken utenom, er det tvisteloven § 19-16 som gjelder. Det er ikke relevant å gå nærmere inn på denne delen av internasjonal privatrett med tanke på denne avhandlingens problemstilling.

⁸ Se også Marie Nesvik, *Beskyttelse av arbeidstakeren i internasjonal privatrett: Doktoravhandling forsvart ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. Nr.129, 2018, side10*

⁹ Se blant annet Thue 2002, side XLIV. Jørg Cordes, Peter Lenda og Laila Stenseng, *Hovedlinjer i internasjonal privatrett*, Cappelen akademisk forlag 2010, side 25. Torstein Frantzen *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap: Studier i norsk internasjonal privatrett med særlig vekt på gjenlevende ektefelles rettsstilling*, Fagbokforlaget 2002, side 23.

¹⁰ Korsnes 2018, punkt 2.3.1.

¹¹ Cordero-Moss 2013a, side 66.

Denne avhandlingen dreier seg altså om rettsvalgsspørsmålet. Videre forutsettes det derfor at norske domstoler har jurisdiksjon. Avhandlingen avgrenses mot å drøfte jurisdiksjonsspørsmålet. Noen ganger kan det likevel være sammenheng mellom dette og rettsvalget. For det første vil det både ved anvendelse av tvisteloven og Luganokonvensjonen være nødvendig å kvalifisere rettsforholdet.¹² Tvisteloven § 4-5 regulerer vernetings saksøker kan velge ut ifra hvilken tilknytningskategori rettsforholdet gjelder. I Luganokonvensjonen kommer ulike avsnitt og bestemmelser til anvendelse ut ifra ulike tilknytningskategorier, se avsnitt 2-6 i konvensjonen. Av og til vil det også være nødvendig å besvare rettsvalgsspørsmål for å ta stilling om norske domstoler har jurisdiksjon, for eksempel for å vurdere hva som er riktig oppfyllelsessted jf. Luganokonvensjonen art. 5 nr. 1 bokstav a, jf. bokstav c. Dette var tilfelle i Rt. 2006 s. 1008. Et annet eksempel er Rt. 2002 s. 180 (Leros Strength) hvor det etter vernetingsregelen i dagjeldende Luganokonvensjonen¹³ artikkel 10 annet ledd var et vilkår for vernetingsregel at direkte søksmål var tillatt. For å kunne ta stilling til jurisdiksjonsspørsmålet ble det nødvendig å finne ut hvilket lands rett som kom til anvendelse på rettsforholdet. Avgjørelser hvor hovedproblemstillingen gjelder jurisdiksjon, men hvor delproblemstillinger om rettsvalg må besvares for å kunne ta stilling til dette, vil dermed være relevant for denne avhandlingen.

1.3 Hva er Irma Mignon-utgangspunktet og hva er et rettslig prinsipp?

I dette punktet gis en introduksjon til Irma Mignon-utgangspunktet. I tillegg drøftes hvilken av de to måtene å anvende utgangspunktet på som lar seg forene med å være et rettslig prinsipp.

1.3.1 Hvordan skal Irma Mignon-utgangspunktet anvendes?

Det er to måter å anvende Irma Mignon-utgangspunktet på. Den ene er som utgangspunkt for å utlede en fast rettsvalsregel. Den andre er som en konkret helhetsvurdering for det rettsforholdet man står ovenfor.¹⁴ Sistnevnte blir ofte kalt den individualiserende metode.¹⁵

¹² Cordero-Moss 2013a, side 66.

¹³ Konvention om Retternes Kompetence og om Fuldbordelse af Retsafgørelser i Borgerlige Sager, herunder Handelssager Udfærdiget i Lugano den 16. september 1988 (88 / 592 /EØF)

¹⁴ Se f.eks. «alt-i-ett-betraktning» i Helge Johan Thue, «Irma-Mignon-formelen – En konfliktskapende regel», *Tidsskrift for rettsvitenskap* 1965 s. 587-610, side 596.

¹⁵ Se for eksempel Cordero-Moss 2013a, side 28.

Spesielt Thue og Cordero-Moss har frontet et syn om at den individualiserende metode ikke bør være utgangspunktet for løsning av rettsvalgsspørsmål i norsk internasjonal privatrett.¹⁶

Irma Mignon-utgangspunktet kan spores tilbake til 1100-tallet.¹⁷ Savigny blir regnet for den som la utgangspunktet for det.¹⁸ Rt. 1923 II s. 58, Irma Mignon-dommen, er den tidligste avgjørelsen i norsk internasjonal privatrett hvor utgangspunktet kommer til uttrykk.

Twisten gjaldt sammenstøt i engelsk farvann mellom to norske skip, Irma og Mignon, derav Irma Mignon-prinsippet/formelen/metoden/utgangspunktet. Spørsmålet var om rederens ansvar skulle bedømmes etter norsk eller engelsk rett.

Høyesterett tok utgangspunkt i at det ikke fantes bestemmelser i norsk lovgivning om hvilket lands rett som skal komme til anvendelse på forhold hvor man skal bedømme ansvar for voldt skade ved sammenstøt.¹⁹ Det fantes heller ikke rettspraksis eller internasjonale rettskildefaktorer som inneholdt regler som kunne komme til anvendelse på rettsforholdet. Da Høyesterett ikke fant andre holdepunkter for det primære rettsgrunnlaget anså de seg henvist til å «... bygge på almindelige retsgrundsetninger og arten av det forhold det her gjelder.» Utgangspunkt var «... at et forhold bør bedømmes after loven i det land, hvortil det har sin sterkeste tilknytning, eller hvor det nærmest hører hjemme.»²⁰

Høyesterett kvalifiserte rettsforholdet som erstatningsrettslig. Det fantes en sedvaneregel innen norsk internasjonal privatrett som utpekte sammenstøtets sted som tilknytningsfaktor.²¹

Ifølge Høyesterett hadde forholdet i denne saken sin sterkeste tilknytning til Norge fordi det gjaldt to norske skip. Det ble ikke tillagt like stor betydning at sammenstøtet skjedde i engelsk farvann. Andre argumenter som ble trukket fram var at norske redere kjente norsk sjøfartslov best og sannsynligvis ville innrette seg etter denne. Det kunne ikke anføres internasjonale hensyn som innskrenket disse bestemmelsene når begge skip og alle involverte personer var norske.²²

¹⁶ Se for eksempel Thue 1965 s. 587-610. Cordero-Moss 2013a, punkt 2.3.2.1. Giuditta Cordero-Moss, «Behovet for kodifisering av den internasjonale privatretten», *Lov og rett* nr. 1 2013b s. 1-2.

¹⁷ Thue 1965, side 589.

¹⁸ Thue 1965, side 589. Gaarder/Lundgaard 2000, side 95

¹⁹ Rt. 1923 II s. 58, side 59.

²⁰ Rt. 1923 II s. 58, side 60.

²¹ Rt. 1923 II s. 58, side 61.

²² Rt. 1923 II s. 58, side 61.

Høyesterett anerkjente at det fantes en hovedregel om at skadestedets rett skal legges til grunn ved erstatningsrettslige forhold, *lex loci delicti*. Den gjelder fremdeles.²³ I dag gjelder derimot også et unntak. Dersom begge parter har samme bosted, er det retten i dette landet som skal legges til grunn (*lex communis*).²⁴ Det at begge parter, samt alle involverte, var norske begrunnet Høyesteretts avgjørelse om at norsk rett skulle komme til anvendelse. Ser man dommen i lys av dette kan man tolke bruken av Irma Mignon-prinsippet som bakgrunn for å utlede et unntak fra hovedregelen som likner *lex communis*.²⁵ Dommen kan altså leses som at Irma Mignon-utgangspunktet ble anvendt som et utgangspunkt for å utlede en fast rettsvalgsregel som gjorde unntak fra hovedregelen. I tiden etter dommen ble avsagt ser det likevel ut til at Irma Mignon-dommen ble anvendt som grunnlag for å la rettsvalget bli avgjort på grunnlag av konkrete helhetsvurderinger. Dette går jeg nærmere inn på i punkt 2.3.

1.3.2 Hva skal til for å kunne kalle Irma Mignon-utgangspunktet et rettslig prinsipp?

Nygaard forklarer et rettsprinsipp som «... ein generell rettstanke som har struktur som ein rettsregel eller retningsline. Rettstanken har sitt sjølvstendige grunnlag *i eit system eller ein kombinasjon av legislative omsyn.*»²⁶ Videre skriver han at «... når man talar om [...] rettsprinsipp, tenkjer ein seg truleg at det er tale om [...] *ei hovudrettesnor*. Altså at det er tale om *tungtvegande* retningsliner. I dette vil liggja at avvik frå hovudrettesnora må grunnleggjast særskilt. Fråvik frå rettsprinsippet [...] skal kosta noko.»²⁷

Dersom Irma Mignon-utgangspunktet skal kunne anses som et rettslig prinsipp kan ikke hva som helst begrunne vurderingen av hvilket lands rett rettsforholdet er nærmest tilknyttet. Vurderingen må bestå i legislative hensyn på det aktuelle rettsområdet. Ulike hensyn vil spille inn på hva som er viktige faktorer å trekke inn i vurderingen av Irma Mignon-utgangspunktet avhengig av hva saken gjelder. Dermed blir det nødvendig å kvalifisere rettsforholdet på samme måte som når man skal anvende faste rettsvalgsregler. Man må kunne bygge på argumentasjonen i liknende saker senere. Rene konkrete helhetsvurderinger er ikke å regne som rettslige prinsipp.

²³ Se f.eks. Cordero-Moss 2013a, side 327.

²⁴ Se f.eks. Cordero-Moss 2013a, side 336. I utredning 2018 foreslås hovedregelen og unntaket kodifisert, se § 15 på side 193.

²⁵ Frantzen 2002, side 73. Nesvik 2018, punkt 2.3.4.1.

²⁶ Nils Nygaard, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utg., Universitetsforlaget AS 2004, side 260.

²⁷ Nygaard 2004, side 261.

2 Aktualitet

Høyesterett i Rt. 1923 II s. 58, side 60, anså Irma Mignon for å være en alminnelig rettsgrunnsetning, det som i dag gjerne kalles et rettsprinsipp.²⁸ Gaarder/Lundgaard beskriver det som en «metode».²⁹ Det er også tradisjon for å omtale Irma Mignon-utgangspunktet som en «formel»³⁰. Å bygge en rettslig avgjørelse på en «formel» kan virke unaturlig, da man som regel bruker formler i forbindelse med helt andre type fag som matematikk, kjemi eller fysikk.³¹

At terminologien spriker fremstår å ha nær sammenheng med at det ikke er klart hvordan Irma Mignon-utgangspunktet skal anvendes i norsk internasjonal privatrett. At rettsvalget bestemmes av hvilket lands rett som er nærmest rettsforholdet er på det rene, men den nærmere fremgangsmåten er ikke klar. Den tradisjonelle måten å anvende Irma Mignon-utgangspunktet på blir ofte kalt den individualiserende metode og går ut på en konkret helhetsvurdering. I det følgende vil jeg se nærmere på den individualiserende metode ved å undersøke hvordan Irma Mignon-utgangspunktet har blitt anvendt i norsk internasjonal privatrett fra Irma Mignon-dommen ble avsagt og fram til 2000-tallet i norsk internasjonal privatrett. Jeg vil til sammenlikning undersøke hvordan utviklingen av Irma Mignon-utgangspunktet har vært i den europeiske internasjonale privatretten fra 1980 til i dag.

Aller først vil jeg gå nærmere inn på avhandlingens aktualitet. Her reiser det seg to spørsmål som jeg vil besvare. Hvorfor det er av interesse å undersøke hvordan Irma Mignon-utgangspunktet anvendes og hvordan det bør anvendes. Og hvorfor den europeiske internasjonale privatretten har betydning for norsk internasjonal privatrett.

2.1 Hvorfor er det av interesse å finne ut hvordan Irma Mignon-utgangspunktet anvendes og bør anvendes?

Verden er i dag globalisert og interaksjoner over landegrenser øker stadig. Antallet rettsforhold av internasjonal karakter øker dermed også.³² Internasjonal privatrett har derfor stor aktualitet i dag. Samtidig er den norske internasjonale privatrett for det meste

²⁸ Nygaard 2004, side 261.

²⁹ Gaarder/Lundgaard 2000, side 91.

³⁰ Se f.eks. Nesvik 2018, punkt 2.3.4.1. Gaarder/Lundgaard 2000, side 91. Thue 1965, overskrift og side 592. Cordero-Moss 2013a, side 87. Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 14. Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 32. HR-2018-869-A, avsnitt 105.

³¹ Se Frantzen 2002, side 72.

³² Korsnes, punkt 2.2.1.

ulovfestet.³³ Når et rettsområde har lite lovfestede rettskildefaktorer gir dette større rom for domstolene til å utlede rettsregler. Dette har vært karakteristisk for norsk internasjonal privatrett, men også gitt domstolene store oppgaver.

I norsk internasjonal privatrett finnes det ingen generell rettsvalgslov. De skrevne rettsvalgsbestemmelsene er å finne spredt i lovgivningen, noe som kan gjøre dem mindre tilgjengelig. Mange av disse bygger på konvensjoner Norge har tiltrådt eller er resultat av EØS-rettslige forpliktelser, altså er de ikke resultat av norsk initiativ. Det har vært lite lovgiveraktivitet på dette rettsområdet. I 1985, i forbindelse med vedtakelsen av Romkonventionen af 1980 om, hvilken lov der skal anvedes på kontraktlige forpliktelser (Romakonvensjonen), utarbeidet Justisdepartementet riktignok et utkast til en lov om rettsvalg.³⁴ Dette arbeidet ble satt på vent fordi det ble antatt at Norge ville bli med i EU. Til tross for at det ikke skjedde har arbeidet ikke bli tatt opp igjen før nå og det har sett ut til at departementet godtok å la domstolene utvikle norsk internasjonal privatrett.

Selv om rettspraksis er økende er det fremdeles lite å finne sammenlignet med mange andre rettsområder. Det er heller ikke produsert mye juridisk litteratur om internasjonal privatrett. En slik rettskildemessig tilstand gir stor plass for Irma Mignon-utgangspunktet som jo spesielt kommer inn der hvor man ikke har en klar fast rettsvalgsregel. Når rettstilstanden rundt hvordan Irma Mignon-utgangspunktet skal anvendes i tillegg er uklar fører dette til større uforutsigbarhet rundt rettsvalgsspørsmål og jurisdiksjonsspørsmål. Da er det av praktisk interesse å finne ut av hvordan utgangspunktet brukes i dag. Cordero-Moss og Thue har frontet det syn at Irma Mignon-utgangspunktet bør anvendes som et utgangspunkt for å utlede faste rettsvalgsregler.³⁵ Spørsmålet er om dette har blitt fulgt opp av Høyesterett.

Det kan likevel se ut til at det vil bli mer lovfesting i norsk internasjonal privatrett i tiden som kommer. I 2017 ba Justis- og beredskapsdepartementet om en utredning om behovet for å lovfeste regler om rettsvalg for forpliktelser i og utenfor kontrakt og å vurdere behovet for å tilpasse reglene til løsningene i EU-landene.³⁶ Utredningen ble gjennomført i 2018.³⁷ I tillegg

³³ Korsnes, punkt 2.2.1.

³⁴ Justisdepartementets høringsnotat- Utkast til lov om interlegale lovvalgsregler på formuerettens område, 20. mai 1985, Jnr 1450/85 E BN/uwg, side 1.

³⁵ Se for eksempel Giuditta Cordero Moss, «En mer moderne og systematisk norsk internasjonal privatrett etter Bokhandleren i Kabul-dommen», *Under publisering, Copyright by Giuditta Cordero Moss 2010*, side 7. Thue 1965, side 599, siste avsnitt.

³⁶ Utredning 2018, side 8.

³⁷ Utredning 2018

lovfestes i disse dager rettsvalgsregler i ny lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte i kapittel 11. Loven er kunngjort, men ikke trådt i kraft per dags dato. Det er altså spennende tider for norsk internasjonal privatrett. Jeg kommer derfor tilbake til hvilken betydning dette lovarbeidet kan ha for Irma Mignon-utgangspunktet i avhandlingens avsluttende del.

2.2 På hvilken måte har europeisk internasjonal privatrett betydning for norsk internasjonal privatrett?

Det er på det rene at lovgivning basert på konvensjoner Norge har transformert eller inkorporert skal tolkes i samsvar med andre konvensjonsstater.³⁸ Bestemmelser som springer ut av internasjonalt samarbeid skal også tolkes enhetlig med disse landene.³⁹ I utgangspunktet vil det ikke foreligge autorativt grunnlag for å tillegge europeiske avgjørelser betydning dersom de ikke baserer seg på bestemmelser som nevnt ovenfor.⁴⁰ Slike avgjørelser vil som regel, avhengig av de nærmere omstendigheter, i beste fall kunne brukes som opplysnings- eller inspirasjonskilde.⁴¹ Europeiske rettskilder kan altså ikke anvendes som selvstendig rettsgrunnlag, dette følger også av suverenitetsprinsippet.⁴²

I punkt 2.4 skal jeg se nærmere på Romakonvensjonen, Europa-parlamentets og Rådets forordning (EF) Nr. 593/2008 af 17. juni 2008 om lovvalgsregler for kontraktlige forpliktelses (Roma I-forordningen), Europa-parlamentets og Rådets forordning (EF) Nr. 864/2007 af 11. juli 2007 om lovvalgsregler for forpliktelses uden for kontrakt (Roma II-forordningen), Rådets forordning (EU) Nr. 1259/2010 af 20. december 2010 om indførelse af et forstærket samarbejde om lovvalgsreglerne i forbindelse med skilsmisse og separation (skilsmisseforordningen), Europa-parlamentets og Rådets forordning (EU) Nr. 650/2012 af 4. juli 2012 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser vedrørende arv, og om accept og fuldbyrdelse af officielt bekræftede dokumenter vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis (arveforordningen) og Rådets forordning (EU) 2016/1103 af 24. juni 2016 om indførelse af et forstærket samarbejde på området for kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i sager vedrørende formueforholdet mellem ægtefæller (ektefelleforordningen). Grunnen til at jeg har valgt

³⁸ Jens Edvin A. Skoghøy, «Bruk av utenlandske rettsavgjørelser som argument ved rettsanvendelsen», *Rett og toleranse: Festeskrift til Helge Johan Thue* 2007 s. 564-674, side 567-568.

³⁹ Skoghøy 2007, side 570.

⁴⁰ Skoghøy 2007, side 571.

⁴¹ Skoghøy 2007, side 571.

⁴² Skoghøy 2007, side 571.

akkurat disse europeiske rettskildefaktorene og hvorfor de har betydning for norsk internasjonal privatrett vil bli klart av det følgende.

Romakonvensjonen og EU-forordningene er ikke tiltrådt av Norge, det må dermed begrunnes nærmere hvorfor de og avgjørelser knyttet til dem likevel får betydning for norsk internasjonal privatrett.

Internasjonal privatrett retter seg ikke bare mot norske parter, partene kan være fra alle verdens hjørner. Begrunnelsen for internasjonal privatrett er å avgjøre tvister som har tilknytning til flere land.⁴³ Det er et mål å oppnå rettsenhet mellom de ulike landene sin internasjonale privatrett for å oppnå større forutsigbarhet for partene.⁴⁴ Det uttrykkes gjennom et prinsipp om uniformitet innen internasjonal privatrett. Det skal koste noe å vike fra dette prinsippet.⁴⁵ Selve begrunnelsen for faget bidrar til å legitimere utenlandsk rett som relevant rettskilde i norsk internasjonal privatrett.⁴⁶ Begrunnelsen er å komme fram til rettsvalgsregler som fører til løsninger for parter fra forskjellige land som er så rettferdige som mulig.⁴⁷

Det er urealistisk å legge vekt på alle lands internasjonale privatrett i konkrete rettsvalgsspørsmål. I EU-retten finnes et system av rettsvalgsregler som er felles for de fleste europeiske land. Derfor vil det bidra med hensyn til uniformitetsprinsippet å legge vekt på disse bestemmelsene i konkrete rettsvalgsspørsmål. Romakonvensjonen og EU-forordningenes betydning for norsk internasjonal privatrett har blitt uttalt i flere av Høyesteretts avgjørelser.⁴⁸ Dessuten er de grundig utarbeidet og omhandler rettsvalgsspørsmålet på sentrale områder innen internasjonal privatrett.

Også store deler av juridisk litteratur argumenterer for at de europeiske forordningene skal tillegges vekt i norsk internasjonal privatrett for å øke forutberegnelighet for partene.⁴⁹

I tillegg kan det virke som om lovgiver har hatt et ønske om å følge europarettens eksempel ved lovfesting av norsk internasjonal privatrett. Lovarbeidet som ble satt i gang av

⁴³ Korsnes 2018, punkt 2.2.2.

⁴⁴ Cordes, Lenda og Stenseng, side 50.

⁴⁵ Korsnes 2018, punkt 2.2.2

⁴⁶ Korsnes 2018 punkt 2.2.2.

⁴⁷ Korsnes 2018, punkt 2.2.2.

⁴⁸ Se f.eks. Rt. 2006 s. 1008, Rt. 2009 s. 1537, Rt. 2011 s. 531 og HR-2016-1251-A, HR-2017-1292-A, HR-2018-896-A. Disse vil bli undersøkt nærmere i avhandlingens hoveddel.

⁴⁹ Se f.eks. Cordero-Moss 2013a, punkt 1.5. Nesvik 2018, punkt 2.2.2. Gaarder/Lundgaard 2000, side 97-98. Cordes, Lenda og Stenseng 2010, side 50. Lars Anders Heimdal, *Rettsvalg ved erstatning for krenkende ytringer – studier i internasjonal privatrett*, Gyldendal 2013, side 133-136.

Justisdepartementet på 1980-tallet skulle føre til bestemmelser om rettsvalg tilsvarende Romakonvensjonens bestemmelser. Selv om dette lovarbeidet ble satt på vent uten å bli tatt opp igjen har det nå kommet en utredning om rettsvalgsregler på formuerettens område etter anmodning fra Justis- og beredskapsdepartementet.⁵⁰ I utredningen heter det «I søket etter et mønster for en norsk lov om lovvalg er det nærliggende å se hen til EU-forordningene Roma I og Roma II.»⁵¹ Dette begrunnes med at de utgjør det systematiske grunnlaget for alle rettsvalgsregler i EU-retten. Slik utgjør de den rettslige rammen for rettsvalgsregler som allerede er del av norsk internasjonal privatrett fordi Norge har gjennomført mange av disse gjennom EØS-avtalen. Hensynet til uniformitet blir også trukket frem i utredningen av 2018 som et argument for å bruke de europeiske forordningene som modell ved lovfesting av norske rettsvalgsregler. Når rettsvalgsreglene er harmonisert vil det skape forutberegnelighet ved at det blir enklere å fastslå hvilket lands rett som skal legges til grunn.⁵²

Det kan spørres om det følges opp i Høyesterett at romakonvensjonen og EU-forordningene skal tillegges vekt i rettsvalgsspørsmålet. Dette, samt hva denne vektleggingen har å si for anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet vil bli undersøkt i avhandlingens hoveddel.

2.3 Irma Mignon-prinsippet fra 1923 fram til 2000-tallet i norsk internasjonal privatrett – Den individualiserende metode.

Selv om fremgangsmåten i Irma Mignon-dommen kunne blitt tatt til inntekt for å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et prinsipp, har den i tiden etter avsigelsen blitt tatt til inntekt for anvendelse av den individualiserende metode.⁵³ I dette punktet skal jeg gå nærmere inn på denne fremgangsmåten da dette er den tradisjonelle måten å anvende Irma Mignon-utgangspunktet i norsk internasjonal privatrett. Det er hensiktsmessig å se hva som er fordeler og ulemper med denne fremgangsmåten for å holde det opp mot det å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp.

De mest sentrale avgjørelsene hvor den individualiserende metode har kommet til uttrykk har blitt grundig analysert i litteraturen.⁵⁴ Dette gjelder spesielt Rt.1931 s. 1185 (Thams-dommen), Rt. 1937 s. 888 (Gullklausul-dommen), Rt. 1957 s. 246 (turbussdommen) og

⁵⁰ Utredning 2018

⁵¹ Utredning 2018, side 18.

⁵² Utredning 2018, side 20.

⁵³ Se denne avhandlingen side 6.

⁵⁴ Se for eksempel Thue 1965, side 591-593. Gaarder/Lundgaard 2000, side 93-97. Frantzen 2002, punkt 2.8. Berte-Elen Reinertsen Konow, *Løsørepant over landegrenser*, Fagbokforlaget 2006, kapittel 13.

farskapssakene i Rt. 1952 s. 1129, Rt. 1953 s. 1132 og Rt. 1957 s. 215. Derfor velger jeg å ikke analysere dem i denne avhandlingen. Denne avhandlingens fokus ligger i å analysere rettstilstanden i dag. Siden Rt. 2002 s. 180 (Leros Strenght) er av litt nyere dato skal jeg starte med å presentere denne for å illustrere hvordan Irma Mignon-utgangspunktet kan bli anvendt som en konkret helhetsvurdering.

2.3.1 Rt. 2002 s. 180, Leros Strenght

Bakgrunnen for Leros Strenght var at et kypriotisk bulkskip forliste i Nordsjøen og forårsaket oljeforurensning langs norskekysten. Spørsmålet var om den norske stat kunne reise direkte søksmål for norsk domstol mot den engelske ansvarsassurandøren.

Spørsmålet for Høyesterett var om lagmannsretten hadde forstått dagjeldende Luganokonvensjonen art. 10 andre ledd riktig.⁵⁵ Ifølge art. 10 andre ledd var det et vilkår at direkte søksmål var tillatt, dette måtte ifølge Høyesterett vurderes etter *lex causae*, altså den materielle retten.⁵⁶ Dermed ble det nødvendig å finne ut hvilket lands rett som skulle komme til anvendelse på rettsforholdet.⁵⁷ Staten anførte at vilkåret i art. 10 andre ledd måtte forstås som at den materielle retten sa at direkte søksmål var tillatt generelt, at det ikke kunne kreves at det måtte gjelde for den konkrete saken. Denne problemstillingen var ifølge Høyesterett ikke tilstrekkelig belyst. Lagmannsrettens kjennelse ble dermed opphevet og saken hjemvist til fortsatt behandling.⁵⁸

Likevel valgte Høyesterett i et *obiter dictum* å gi noen kommentarer til rettsvalgsspørsmålet. Det ble uttalt at «Med mindre norsk lovgivning eller rettspraksis løser spørsmålet, vil det måtte foretas en vurdering av hva som vil være den mest naturlige og rimelige løsning i valget mellom norsk og engelsk rett.»⁵⁹ Denne uttalelsen ga klar anvisning på å legge til grunn en konkret helhetsvurdering ved avgjørelsen av hvilket lands rett som skulle komme til anvendelse. En vurdering av hva som ville være mest naturlig og rimelig løsning i den foreliggende sak ga mye rom for skjønn og få retningslinjer for vurderingen.

Høyesterett ga likevel anvisning på hva som ville være momenter av betydning ved vurderingen. Kravets og rettsforholdets karakter, samt hensyn som begrunnet de norske

⁵⁵ Rt. 2002 s. 180, side 184.

⁵⁶ Rt. 2002 s. 180, side 185.

⁵⁷ Rt. 2002 s. 180, side 185.

⁵⁸ Rt. 2002 s. 180, side 186.

⁵⁹ Rt. 2002 s. 180, side 186.

reglene på rettsområdet ble nevnt. I tillegg var det av betydning at skadestedet og skadelidte var norsk. På den andre siden var saksøkte part engelsk og forsikringspolisen mellom selskapet og rederiet bestemte at engelsk rett skulle regulere forhold dem imellom.⁶⁰ Det framkom ikke om noe skulle tillegges mer eller mindre vekt. Det virker altså som om vurderingen måtte gå på hvor mange momenter som trakk i den ene eller den andre retningen. Det ble ikke nevnt noe om mulige tilknytningsfaktorer som for eksempel at det var vanlig å anvende skadestedets rett ved erstatningssaker. I denne avgjørelsen mente altså Høyesterett at rettsvalgsspørsmålet skulle avgjøres på grunnlag av en konkret helhetsvurdering.

2.3.2 Irma Mignon-utgangspunktet på 1900-tallet – Konkret helhetsvurdering

Fremgangsmåten i Leros Strenght harmonerer med tidligere avgjørelser på 1900-tallet. Ved anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet for å ta stilling til rettsvalgsspørsmålet har det i flere avgjørelser blitt påpekt at dette skulle gjøres på grunnlag av hvilket lands rett rettsforholdet hadde nærmest tilknytning til.⁶¹

For å finne ut hvilket land som har nærmest tilknytning til et rettsforhold har det vært vanlig omtrent å telle hvilke momenter som peker i retning av ulike aktuelle land.⁶² Dette kom til uttrykk i Leros Strenght, ved at Høyesterett ramset opp alle momenter som kunne trekke i den ene eller den andre retningen. I Gullklausul-dommen og Turbuss-dommen var det et overveiende antall momenter som talte for at henholdsvis amerikansk og norsk rett skulle komme til anvendelse. Vurderingene gir rom for mye skjønn og det synes som omtrent alle tilknytninger har relevans. Det er snakk om en konkret helhetsvurdering eller en «alt-i-ett-betraktning» for akkurat det rettsforhold man står ovenfor.⁶³

Fordelen med en slik tilnærming til rettsvalgsspørsmålet er at man får en skreddersydd løsning for den foreliggende saken. Som Høyesterett uttalte i Leros Strenght skal man finne den mest naturlige og rimelige løsningen av hvilket lands rett som skal komme til anvendelse. Når man ikke er bundet av faste kriterier for dette valget, men kan anvende stor grad av skjønn blir det enklere å komme fram til et resultat som passer og dermed er rettferdig i den

⁶⁰ Rt. 2002 s. 180, side 186.

⁶¹ Se f.eks. Rt. 1932 II s. 58, side 60. Rt.1931 s. 1185, side 1186. Rt. 1937 s. 888, side 889. Rt. 1957 s. 246, side 249.

⁶² Thue 1965, side 596.

⁶³ Se også for eksempel Thue 1965, side 596. Korsnes 2018 s. 197-225, punkt 3.2, Cordero-Moss 2013a, side 53

aktuelle saken. Vurderingen gir altså stort rom for fleksibilitet i å vektlegge konkrete forhold ved saken.

På den andre siden gjør fleksibiliteten og rommet for skjønn at det er vanskelig for partene å forutsi hvilket lands rett som kommer til anvendelse på rettsforholdet.⁶⁴ Konkrete helhetsvurderinger går dermed ut over forutberegneligheten i den internasjonale privatretten, hvor dette hensynet er av særlig stor betydning.⁶⁵ Dessuten gjør vektleggingen av konkrete forhold at vurderingene ikke nødvendigvis gir så mye veiledning til senere saker på samme rettsområde. Sånn sett er det egentlig ikke nødvendig å kvalifisere rettsforholdet ved anvendelse av konkrete helhetsvurderinger.⁶⁶

Det er nettopp det at alt-i-ett-betraktninger ikke tilhører noe system eller har noen retningslinjer for vurderingene som gjør at Irma Mignon-utgangspunktet ikke kan forstås som et rettslig prinsipp om det anvendes på denne måten.⁶⁷ Den materielle retten varierer fra land til land. For å kunne forutberegne sin rettsstilling vil det dermed være av stor interesse å kunne forutsi hvilken materielle rett som skal legges til grunn. Når det ikke finnes noen holdepunkter for hvilket lands rett som skal legges til grunn, har man ingen forutsetninger for å kunne si om man i det hele tatt burde gå til sak. Det vil også være vanskelig å løse rettslige spørsmål uten domstolenes hjelp, dersom man i utgangspunktet er uenige. Sånn sett kan konkrete helhetsvurderinger også virke konfliktskapende.⁶⁸

2.4 Irma Mignon-prinsippet i den europeiske internasjonale privatretten fra 1980-tallet til i dag

I dette punktet skal jeg undersøke hvordan Irma Mignon-utgangspunktet forstås og anvendes i europeisk internasjonal privatrett. I det følgende skal jeg se nærmere på Romakonvensjonen, Roma I- og Roma II-forordningene som omhandler forpliktelser henholdsvis i og utenfor kontrakt, samt skilsmisseforordningen, arveforordningen og ektefelleforordningen. Det er interessant å se hvordan Irma Mignon-utgangspunktet kommer til uttrykk og hvordan det skal anvendes i forhold til de faste rettsvalgsreglene som oppstilles i de europeiske rettskildene. Spørsmålet er om Irma Mignon-utgangspunktet kan anses som et rettslig prinsipp i europeisk

⁶⁴ Se blant annet Gaarder/Lundgaard 2000, side 95.

⁶⁵ Cordero-Moss 2013a, side 53.

⁶⁶ Se også Thue 1965, side 595.

⁶⁷ Se Nygaard 2004 om rettslige prinsipper på side 260 og 261. Se også Thue 1965, side 600 og 602 «prinsippløshet».

⁶⁸ Thue 1965, side 587, 588 og 589.

internasjonal privatrett. Da dette er noe som skal ha relevans også for norsk internasjonal privatrett er det av interesse å se om Irma Mignon-utgangspunktet i dag blir anvendt på samme måte i Høyesterett.

2.4.1 Hvordan kommer Irma Mignon-utgangspunktet til uttrykk i Romakonvensjonen og Roma-forordningene?

Romakonvensjonen gjelder kontraktrettslige forpliktelser i Danmark.⁶⁹ I resten av EU gjelder den for kontraktrettslige forpliktelser som har oppstått før Roma I-forordningen trådte i kraft. Foreligger ingen gyldig avtale om rettsvalg, kommer den alminnelige bestemmelsen om rettsvalg til anvendelse, som er å finne i artikkel 4. Irma Mignon-utgangspunktet kommer til uttrykk i artikkel 4 nr. 1:

«I det omfang der ikke er foretaget et gyldig lovvalg i henhold til artikkel 3, er aftalen underkastet loven i det land, som den har sin *nærmeste tilknytning til*.» (Min kursivering)

Art. 4 nr. 1 utdypes nærmere, jf. ordlyden «formodning om at [...] har sin nærmeste tilknytning» av artikkel 4 nr. 2 til 4. I nr. 2 heter det: «Med forbehold af stk. 5 er der *formodning om, at aftalen har sin nærmeste tilknytning til det land*, hvor den part, som skal præstere den for aftalen karakteristiske ydelse, på tidspunktet for aftalens indgåelse *har sin bopæl* eller, hvis det drejer sig om et selskab, en forening eller en anden juridisk person, *sit hovedsæde*. Indgås aftalen som led i denne parts erhvervsvirksomhed, gælder formodningen dog det land, *hvor hovedforretningsstedet er beliggende*, eller, hvis ydelsen efter aftalen skal erlægges fra et andet forretningssted end hovedforretningsstedet, det land, *hvor dette andet forretningssted er beliggende*.» (Min kursivering.)

Reglene er bygget opp av tilknytningskategorier med tilhørende tilknytningsfaktorer og bærer dermed strukturen til faste rettsvalgsregler. For eksempel er tilknytningsfaktorene for avtaler hvor en part skal prestere en ytelse, landet hvor parten har sin bopel eller det landet parten har sitt hovedsete. Av artikkel 4 nr. 2 framgår det at det er «formodningen», eller presumpsjonen, om hvilket land avtalen har «sin nærmeste tilknytning til» som ligger til grunn for de faste rettsvalgsreglene. Rapporten «Betænkning om konventionen om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser udarbejdet af Mario Giuliano, professor ved

⁶⁹ Utredning 2018, side 20.

universitetet i Milano og Paul Lagarde, professor ved université de Paris I»⁷⁰ (Roma-rapporten), kan nesten anses som forarbeid til Romakonvensjonen.⁷¹ Der fremgår det at skjønnnet i Irma Mignon-prinsippet jf. artikkel 4 nr. 1 begrenses gjennom presumpsjonene i nr. 2 til 4.⁷²

I Roma-rapporten heter det at «...bestemmelsen i artikkel 4, stk. 2, konkretiserer og definerer det i sig selv for vage begreb »nærmeste tilknytning«.»⁷³ Dette underbygger at det er Irma Mignon-utgangspunktet som ligger til grunn for de faste rettsvalgsreglene.

Av artikkel 4 nr. 5 andre punktum framgår det at «Der skal ses bort fra formodningerne i stk. 2, 3 og 4 hvis det af *omstændighederne som helhed* fremgår, at *aftalen har en nærmere tilknytning til et andet land.*» (Min kursivering.)

Uttalelser i Roma-rapporten sier at det i en viss grad skal være opp til dommeren i hver enkelt sak å vurdere alle omstendighetene som kan berettigge å se bort fra de faste rettsvalgsreglene som et nødvenig motstykke til generelle rettsvalgsregler.⁷⁴ Det er dermed klart at det er snakk om et unntak fra hovedreglene i nr. 2 til 4. Da dette er regler som skal gjelde mange ulike kontraktstyper, trenger man en «sikkerhetsventil» der hvor de ikke passer i helt konkrete tilfeller. Det at de faste rettsvalgsreglene beskrives som «formodninger» i ordlyden, kan tolkes som at det ikke skal så mye til for å fravike dem. Det bør likevel være en terskel for å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som unntak, av hensyn til forutberegnelighet.⁷⁵

Roma I erstatter Romakonvensjonen og kommer til anvendelse på kontraktrettslige forpliktelser, se artikkel 1. Utgangspunktet er, i likhet med Romakonvensjonen, at partene kan avtale hvilket lands rett som skal komme til anvendelse, jf. forordningens artikkel 3.

Utgangspunktet er at det lands rett som skal anvendes på en avtale hvor rettsvalg ikke er avtalt følger av art. 4 nr. 1 bokstav a til h. Her oppstilles de faste rettsvalgsreglene. Ut ifra hvilken

⁷⁰ Betænkning om konventionen om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpliktelser udarbejdet af Mario Giuliano, professor ved universitetet i Milano og Paul Lagarde, professor ved université de Paris I, Journal officiel nr. C 282 du 31/10/1980 p. 0001-0050.

⁷¹ Se Marie Nesvik, «Lovvalg i arbeidsretten, tolkning av Romakonvensjonen – EU-domstolens dom 15. mars 2011, sak C-29/10 Heiko Koelzsch mot État du Grand-Duché de Luxembourg», *Nytt i privatretten* nr. 2 2011 a s. 4-5, side 4, siste avsnitt.

⁷² Roma-rapporten, punkt 2.

⁷³ Roma-rapporten, punkt 3.

⁷⁴ Roma-rapporten, punkt 7.

⁷⁵ Giuditta Cordero-Moss, «Lovvalgsregler for internasjonale kontrakter: tilsynelatende likheter og reelle forskjeller mellom europeiske og norske regler» *Tidsskrift for rettsvitenskap* 2007 s. 679-717, side 695.

type avtale det er snakk om oppstilles ulike tilknytningskategorier. Bokstav a for eksempel sier at avtaler om kjøp av varer (tilknytningskategori), er underlagt det lands rett hvor selgeren har sitt vanlige oppholdssted (tilknytningsfaktor). Av dette eksempelet er tilknytningskategorien nært tilknyttet tilknytningsfaktoren, noe som tyder på at Irma Mignon-utgangspunktet ligger til grunn for bestemmelsen.

Dersom avtalen ikke er omfattet av art. 4 nr. 1, eller er omfattet av mer enn en av bokstavene er det ifølge art. 4 nr. 2 retten i det landet hvor parten som skal prestere avtalens karakteristiske ytelse har sitt vanlige oppholdssted, det lands rett som skal legges til grunn. Dette er også en fast rettsvalgsregel, men her er tilknytningskategorien vanskelig å bestemme, derfor kommer tilknytningsfaktoren som nevnt ovenfor til anvendelse. Denne tilknytningsfaktoren har en naturlig nær tilknytning til mange typer avtaler og kan derfor anses begrunnet i Irma Mignon-utgangspunktet.

At det i Romakonvensjonen framgår av ordlyden at de faste rettsvalgsreglene bygger på Irma Mignon-utgangspunktet, gjør at det er naturlig å dra slutningen om at dette er tilfellet også i Roma I-forordningen.⁷⁶

Irma Mignon-utgangspunktet kommer til uttrykk i artikkel 4. nr. 3, hvor det heter: «Fremgår det *klart* af *alle sagens omstændigheder*, at aftalen hvor partene *ikke har aftalt lovvalg*, har *åbenbart nærmere tilknytning til et andet land* end det, der er angivet i stk. 1 eller 2, finder loven i dette landet anvendelse.» (Min kursivering.)

Ordlyden er endret fra Romakonvensjonen, det må fremgå «klart» av «alle sakens omstendigheter» at rettsforholdet har en «åpenbart» nærmere tilknytning til et annet land. Det at ordlyden er strengere i Roma I kan bety at de faste rettsvalgsreglene ikke er å regne som bare «formodninger», men at det er høy terskel for å vike fra dem. Av fortalen fremgår det at rettsvalgsreglene skal sikre forutberegnelighet, likevel skal domstolene ha et visst rom for skjønn med hensyn til hvilket lands rett saken har nærmest tilknytning til.⁷⁷ Irma Mignon-utgangspunktet kan altså «korrigere» de faste rettsvalgsreglene.⁷⁸

⁷⁶ Se også Symeon Symeonides, «Codification and flexibility in Private International Law» (October 18, 2011) GENERAL REPORTS OF THE XVIIIITH CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ACADEMY OF COMPARATIVE LAW/RAPPORTS, Généraux du XVIIIeme Congrès de L'Academie Internationale de Droit Comparé, K.B. Brown and D.V Snyder, eds., Springer Science+Business Media, 2011, side 21.

⁷⁷ Fortale til Roma I, avsnitt 16

⁷⁸ Korsnes 2018, punkt 3.3.

Ifølge artikkel 4 nr. 4: «Kan det i henhold til stk. 1 eller 2 ikke bestemmes, hvilken lov der finder anvendelse, er aftalen underlagt loven i det land, hvortil den har sin *nærmeste tilknytning*.» (Min kursivering.)

Irma Mignon-prinsippet kommer til anvendelse også dersom de faste rettsvalgsreglene ikke passer på rettsforholdet. Dette tyder på at det er Irma Mignon-utgangspunktet som alltid ligger til grunn for rettsvalgsspørsmål på forordningens anvendelsesområde.

Roma II gjelder forpliktelser utenfor kontrakt jf. artikkel 2. Forordningen har en generell regel og flere spesielle om for eksempel produktansvar eller miljøskader, av plasshensyn tar jeg kun for meg den generelle bestemmelsen i artikkel 4.

Ifølge artikkel 4 nr. 1 er det i utgangspunktet skadestedets rett som skal komme til anvendelse på rettsforholdet. I artikkel 4 nr. 2 er det et unntak fra denne regelen dersom begge parter har «sædvanlig oppholdssted» i samme land, da er det dette landets rett som skal komme til anvendelse.

Irma Mignon-utgangspunktet kommer til anvendelse, jf. artikkel 4 nr. 3 som sier at: «Hvis det av *alle sagens omstendigheter* fremgår, at *den skadevoldende handling har en åpenbart, nærmere tilknytning til et annet land* end det, der er omhandlet i stk. 1 og 2, anvendes dette andet lands lov. En sådan åpenbart nærmere tilknytning til et annet land vil navnlig kunne støttes på et forudgående retsforhold mellom partene, f.eks. en aftale, med nær tilknytning til den pågående skadevoldende handling.»

Altså kan Irma Mignon-prinsippet komme til anvendelse å utpeke et annet lands rett enn det som følger av de faste rettsvalgsreglene i artikkel 4 nr. 1 og 2, ordlyden er lik den i Roma I-forordningen. Kriteriet er at «alle sakens omstendigheter» tilsier at det er «åpenbart» at den skadevoldende handling har «nærmere tilknytning» til et annet land.

Sett i lys av Romakonvensjonen kan man tenke seg at det også her er søkt å lage faste rettsvalgsregler på bakgrunn av hva som i de aller fleste tilfeller er landet som har nærmest tilknytning til en erstatningssak. Hovedregelen skadestedets rett, *lex loci damni*, skal ifølge forordet til forordningen skape en rimelig balanse mellom skadevolder og skadelidtes interesser.⁷⁹ Dette er et hensyn som er forenelig med Irma Mignon-prinsippet, man vil finne

⁷⁹ Forordet til Roma II, avsnitt 16.

det landets rett som er nærmest saken nettopp av hensyn til begge parter. Noe som også taler for at disse tilknytningsfaktorene lar seg begrunne av Irma Mignon-utgangspunktet er at det var slik Høyesterett i Irma Mignon-dommen kom fram til at det landet hvor begge parter hadde sitt bosted var landet rettsforholdet hadde sin nærmeste tilknytning til. Til tross for at hovedregelen var skadestedets rett ved erstatningssaker fant Høyesterett at fordi begge parter bodde i samme land, var det dette landet som var nærmest tilknyttet rettsforholdet.⁸⁰

Skilsmisseforordningen kommer til anvendelse på skilsmisse og separasjon, jf. artikkel 1. Utgangspunktet er at partene velger hvilket lands rett som skal komme til anvendelse, jf. artikkel 5-7.

Artikkel 5 nr. 1 gir føringer for hvilke lands rett det er mulig for ektefellene å velge. Bokstav a til d gir en uttømmende liste over hvilke land som kan avtales jf. ordlyden «kan aftale lovvalg [...] *forudsat* at en af følgende lovgivninger finder anvendelse:» (Min kursivering).

Alternativene er retten i landet ektefellene har sitt vanlige oppholdssted på tidspunktet for avtaleinngåelsen, der de hadde sitt vanlige oppholdssted når en av dem fremdeles oppholder seg der ved avtaleinngåelsen, landet der en av ektefellene har sin nasjonalitet ved avtaleinngåelsen eller retten i domstollandet. De første tre alternativene viser til land som har nær tilknytning til rettsforholdet.⁸¹ Irma Mignon-utgangspunktet kan anses å ligge til grunn også for denne bestemmelsen, da de tre første alternativene gjør at saken blir løst på grunnlag av retten i et land som har nær tilknytning til rettsforholdet.

I mangel av avtale i henhold til artikkel 5, er det i store trekk de samme tilknytningsfaktorene som utpeker hvilket lands rett som skal komme til anvendelse jf. artikkel 8 bokstav a til d. Listen er hierarkisk, jf. ordlyden «i mangel heraf»⁸². Tilknytningsfaktorene bærer preg av å føre til en nær tilknytning mellom rettsforholdet og det lands rett som blir utpekt. At det er meningen at tilknytningsfaktorene skal sikre tett tilknytning mellom ektefellene og retten følger også av forordet til forordningen.⁸³

I denne forordningen er det ingen bestemmelser som viser til Irma Mignon-prinsippet som unntak for avtalt rettsvalg eller de faste rettsvalgsreglene. I stedet er det domstollandets rett

⁸⁰ Rt. 1923 II s. 58, s. 61. Se også Cordero-Moss 2013a, side 330-332.

⁸¹ Fortale til skilsmisseforordningen, avsnitt 16.

⁸² Se også fortale til skilsmisseforordningen, avsnitt 21.

⁸³ Fortale til skilsmisseforordningen, avsnitt 21.

som skal komme til anvendelse dersom de faste rettsvalgsreglene i artikkel 8 bokstav a til c ikke kommer til anvendelse, jf. bokstav d. Art. 12 sier at det kun er ordre public i domstollandet som kan begrunne unntak fra rettsvalg i henhold til forordningen. Ut ifra denne strukturen, med domstollandet som siste alternativ, kan ikke Irma Mignon-prinsippet anvendes som unntak fra de faste rettsvalgsreglene på dette rettsområdet. Likevel er det dette prinsippet som ligger til grunn for bestemmelsene om rettsvalg i forordningen. Dommeren har altså ikke like vidt skjønn som ved anvendelse av Romakonvensjonen, Roma I- og Roma II-forordningene. Likevel gir strukturen med disse tilknytningsfaktorene en viss fleksibilitet, i det at de gir anvisning på et resultat framfor en bestemt stats rett.⁸⁴ Tilknytningsfaktorene i Roma-konvensjonen, Roma I- og Roma II-forordningene gir mindre rom for fleksibilitet i seg selv, sånn sett er det mer naturlig at Irma Mignon-utgangspunktet fungerer som en slags sikkerhetsventil i de tilfeller resultatet blir helt urimelig.

Arveforordningen kommer til anvendelse på arv jf. artikkel 1. Utgangspunktet for hvilket lands rett som skal komme til anvendelse følger av artikkel 21 nr. 1: «Med mindre andet er fastsat i denne forordning, er det loven i den medlemsstat, hvor den afdøde havde sit sædvanlige opholdssted på dødstidspunktet, der skal anvendes på hele arven.»

Tilknytningsfaktoren for arveforhold er altså i utgangspunktet arvelaters vanlige oppholdssted på dødstidspunktet. Dette er en tilknytningsfaktor som har naturlig nær tilknytning til en sak om arv. Sett i lys av strukturen også i de øvrige forordningene taler dette for at Irma Mignon-utgangspunktet ligger til grunn for bestemmelsen. Ifølge fortalen skal regelen sikre forutberegnelighet og nær tilknytning til arven.⁸⁵

I artikkel 21 nr. 2 kommer Irma Mignon-utgangspunktet til uttrykk: «Fremgår det undtagelsesvis af alle sagens omstændigheder, at den afdøde på dødstidspunktet havde en klart tættere tilknytning til en anden stat end den, hvis lov vil finde anvendelse i henhold til stk. 1, er det loven i denne anden stat, der skal anvendes på arven.»

Irma Mignon-utgangspunktet kommer til anvendelse dersom det følger av alle sakens omstendigheter at den avdøde «klart» hadde «tættere» tilknytning til et annet land enn der avdøde hadde sitt vanlige oppholdssted. Ordlyden er noe annerledes enn i de øvrige forordningene. Det er likevel ikke grunn til å tro at meningsinnholdet i Irma Mignon-

⁸⁴ Symeonides 2011, side 16 og 17.

⁸⁵ Fortale til arveforordningen, avsnitt 37.

prinsippet skal være endret i forhold til de tidligere forordningene. Ordene bli brukt mye om hverandre i internasjonal privatrett og kan ha noe med ulike oversettelser å gjøre.⁸⁶

Ifølge artikkel 22 nr. 1 kan en person velge hvilket lands rett som skal komme til anvendelse ved behandling av arven. Dette valget er likevel ikke fritt, det må være retten i landet hvor han eller hun er statsborger når valget treffes eller ved dødstidspunktet. Grunnen til dette er for å sikre nær nok tilknytning mellom arven og det lands rett som skal anvendes på denne jf. Irma Mignon-prinsippet.⁸⁷

Om avdøde ikke har foretatt et valg i henhold til artikkel 22 kommer artikkel 21 til anvendelse.

Arveforordningen har i likhet med de andre forordningene en fast rettsvalgsregel basert på Irma Mignon-utgangspunktet. I tillegg kan Irma Mignon-utgangspunktet komme inn som et unntak dersom den faste rettsvalgsregelen fører til et uheldig resultat.

Ektefelleforordningen kommer til anvendelse på formuesforhold mellom ektefeller jf. artikkel 1. Av artikkel 22 følger det at ektefellene kan velge hvilket lands rett som skal komme til anvendelse på formuesforholdet. I likhet med i arveforordningen, er det begrenset hvilket lands rett de kan velge. I henhold til bokstav a kan ektefellene velge det lands rett hvor ektefellene eller en av dem har sitt vanlige oppholdssted på tidspunktet for avtaleinngåelsen. Ellers kan de i henhold til bokstav b velge retten i det landet hvor en av ektefellene er statsborgere ved avtaleinngåelse. Tilknytningsfaktorene «vanlig oppholdssted» og «statsborgerskap», vil i de aller fleste tilfeller sørge for at rettsforholdet vil bli bedømt etter et lands rett med nær tilknytning.⁸⁸

Når det ikke foreligger gyldig avtale kommer artikkel 26 til anvendelse. I denne bestemmelsen oppstilles først faste rettsvalgsregler i nr. 1 bokstav a til c. Utgangspunktet er etter bokstav a at det er retten i det landet hvor ektefellene hadde sitt første felles vanlige oppholdssted etter ekteskapets inngåelse. Subsidiært, kommer bokstav b til anvendelse, som sier at det er retten i det landet hvor begge var statsborgere ved tidspunkt for ekteskapets inngåelse som skal komme til anvendelse. Atter subsidiært kommer bokstav c til anvendelse, ifølge denne er det retten i det land «*begge ægtefæller har den tætteste tilknytning til* på

⁸⁶ Se også Symeonides, side 17.

⁸⁷ Fortale til skilsmisseforordningen, avsnitt 38.

⁸⁸ Se også fortalen til ektefelleforordningen, avsnitt 45.

tidspunktet for ægteskabets indgåelse *under hensynstagen til samtlige forhold.*» (Min kursivering.)

Når bokstav a eller b ikke får anvendelse på forholdet er det bokstav c som kommer til anvendelse. Bokstav a uttrykker Irma Mignon-prinsippet, men bestemmelsen gir noen flere føringer for skjønnet sammenliknet med Irma Mignon-prinsippet som unntak i de øvrige forordningene. Tilknytningen skal være til begge ektefellene, altså en mer konkret del av rettsforholdet. I tillegg gjøres det klart at det er tilknytningen ved tidspunktet for ekteskapsinngåelsen som skal legges til grunn. Bestemmelsen ser nesten ut som en hybrid mellom det rene Irma Mignon-prinsippet og en fast rettsvalgsregel. Ut ifra strukturen og ordlyden kan ikke bokstav c komme til anvendelse dersom de faste rettsvalgsreglene i bokstav a eller b kommer til anvendelse på rettsforholdet. Sånn sett er ikke skjønnet like fritt som i Romakonvensjonen, Roma I-, Roma II- og arveforordningen. Likevel har strukturen i de faste rettsvalgsreglene, spesielt bokstav a, større grad av fleksibilitet med hensyn til resultatet, i likhet med skilsmisseforordningen.⁸⁹

Ifølge fortalen skal rettsvalgsreglene sikre forutberegneligheten til partene, i tillegg skal de sikre at rettsforholdet bedømmes etter et lands rett de er nært tilknyttet.⁹⁰ Sånn sett kan de faste rettsvalgsreglene ses som en konkretisering av Irma Mignon-utgangspunktet, i likhet med Romakonvensjonen og de øvrige forordningene i denne gjennomgangen.

I det følgende skal jeg vurdere om strukturen i Romakonvensjonen og EU-forordningene kan begrunne at Irma Mignon-utgangspunktet fungerer som et rettslig prinsipp i europeisk internasjonal privatrett.

2.4.2 Gjennomgående trekk og oppsummering

Det fremkommer i Romakonvensjonen art. 4 nr. 1 og Roma I-forordningen art. 4 nr. 4 at Irma Mignon-utgangspunktet kommer til anvendelse dersom ingen av de faste rettsvalgsreglene kommer til anvendelse. De faste rettsvalgsreglene er dannet på bakgrunn av blant annet dette. Det at Irma Mignon-utgangspunktet skal legges til grunn når det ikke er noen fast rettsvalgsregel som passer på rettsforholdet tilsier at det fungerer som en hovedretningslinje, altså som et rettslig prinsipp.

⁸⁹ Symeon 2011, side 17.

⁹⁰ Fortalen til formuesforordningen, avsnitt 43.

I Romakonvensjonen, Roma I-, Roma II- og arveforordningene kommer Irma Mignon-utgangspunktet til anvendelse som et unntak fra de faste rettsvalgsreglene. Kriteriet for dette unntaket er at alle sakens omstendigheter tilsier at rettsforholdet har åpenbart nærmere tilknytning til et annet land. Dette kan man kalle en «sikkerhetsventil». Det som var fordelene med den individualiserende metode var at man får en skreddersydd løsning av den konkrete saken. Det er dette som er den største ulempen med faste rettsvalgsregler, de passer ikke nødvendigvis på alle konkrete tilfeller. Sånn sett kan Irma Mignon-utgangspunktet anvendes som et unntak. Av hensyn til forutberegneligheten er imidlertid terskelen for slike unntak høy, se ordlyden «alle omstendigheter» og «åpenbart», nærmere om dette ovenfor i punkt 2.4.1. Det er Irma Mignon-utgangspunktet som allerede ligger til grunn for de faste rettsvalgsreglene, det er bare når det er åpenbart at de strider mot hensynene de er bygget på at Irma Mignon-utgangspunktet kan anvendes for å korrigere resultatet.⁹¹ Irma Mignon-utgangspunktet fungerer som en retningslinje, og er den mest «autoritative» regelen, da det er den som ligger til grunn for rettsvalg.

I samtlige forordninger er det Irma Mignon-utgangspunktet som ligger til grunn for hvilket lands rett som skal komme til anvendelse på rettsforholdet. Strukturen gjør at man kan forstå Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp. Irma Mignon-utgangspunktet kan kalles en slags «alle rettskilders mor» i europeisk internasjonal privatrett.⁹² Det er Irma Mignon-utgangspunktet som er utgangspunktet for de faste rettsvalgsreglene. Irma Mignon-utgangspunktet anvendes altså som et utgangspunkt for å utlede en fast rettsvalgsregel. Med tanke på materiell rett kan dette sammenliknes med hvordan reelle hensyn, på såkalte «lovtomme» rom, kan være et utgangspunkt for å lage generelle regler for typetilfellet.⁹³

I Rt. 1977 s. 1035, Sykejournaldommen, var spørsmålet om en pasient kunne få innsyn i sykejournalen angående hans behandling. Spørsmålet var ikke uttømmende regulert av offentlegloven og forvaltningsloven⁹⁴, Høyesterett måtte dermed basere sin avgjørelse på alminnelige rettsgrunnsetninger. I avgjørelsen ble det lagt vekt på sykejournalens karakter og innhold, samt viktige hensyn på området, slik bygget Høyesterett en regel for typetilfellet som fikk betydning i senere saker. Det var ikke snakk om fritt skjønn og vurdering bare av om

⁹¹ Korsnes 2018, punkt 3.3

⁹² Korsnes 2018, punkt 2.2.3.

⁹³ Korsnes 2018, punkt 3.2.

⁹⁴ Rt. 1977 s. 1035, side 1040.

akkurat denne pasienten skulle få innsyn i sin sykejournal ut ifra konkrete forhold ved akkurat den foreliggende sak.

I 1952 s. 1217, (To mistenkelige personer), var spørsmålet om Norsk Film A/S kunne vise filmen «To mistenkelige personer», problemet var at det ble brukt såkalt «levende modell». Høyesterett kom til at filmen ikke kunne vises. Det ble begrunnet av at det eksisterte et alminnelig rettsvern for personligheten i norsk rett.⁹⁵ Dette alminnelige rettsvernet ga grunnlag for en rettsregel om at filmen ikke kunne vises.

I norsk internasjonal privatrett, er det på mange områder mangel på mer faste rettsvalgsregler, det gir dermed større rom for anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet som utgangspunkt for å utlede faste rettsvalgsregler for typetilfellet.⁹⁶ Ved slik anvendelse kan man snakke om «Irma Mignon-prinsippet», fordi det gir retningslinjer som kan følges også i senere saker.

Irma Mignon-utgangspunktet som rettslig prinsipp må anvendes slik at det dannes en regel for typetilfellet, basert på hensyn som har betydning også i senere saker, slik at regelen også vil passe for dem. Slik anvendes Irma Mignon-utgangspunktet i europeisk internasjonal privatrett der det ikke eksisterer faste rettsvalgsregler.

Det hadde blitt et enormt stort prosjekt å prøve å harmonisere alle verdens lands hele materielle rett, derfor er det av stor betydning å prøve å harmonisere rettsvalgsreglene i internasjonal privatrett.⁹⁷ Både det å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et prinsipp og hensynet til uniformitet i den internasjonale privatretten er av betydning for forutberegneligheten. Dessuten er faste rettsvalgsregler lettere å formidle og forstå for fremmede land. Derfor vil det å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et utgangspunkt for å utlede faste rettsvalgsregler være bedre enn den individualiserende metode med hensyn til uniformitet i internasjonal privatrett.⁹⁸

Irma Mignon-prinsippet er altså å foretrekke framfor konkrete helhetsvurderinger. Spørsmålet er om vi kan snakke om et Irma Mignon-prinsipp i norsk internasjonal privatrett i dag, eller om det fremdeles er uklart hvordan Irma Mignon-utgangspunktet skal komme til anvendelse.

⁹⁵ Rt. 1952 s. 1217, side 1219

⁹⁶ Korsnes 2018, punkt 3.2.

⁹⁷ Gaarder/Lundgaard 2000, side 20, punkt 2.

⁹⁸ Korsnes 2018, punkt 2.2.3.

3 Irma Mignon-utgangspunktet i norsk internasjonal privatrett i dag – Et rettslig prinsipp?

I de følgende punktene skal jeg se nærmere på Høyesterettspraksis fra 2006 til 2018. Spørsmålet er om den individualiserende metode fremdeles gjelder i norsk internasjonal privatrett eller om Høyesterettspraksis i dag kan tas til inntekt for at Irma Mignon-utgangspunktet skal anvendes som et rettslig prinsipp, som et utgangspunkt for å utlede en fast rettsvalgsregel. Med tanke på dette er det ikke nok å bare se på hva Høyesterett uttaler om Irma Mignon-utgangspunktet, men også om det de faktisk gjør er å anvende det som et rettslig prinsipp.⁹⁹

3.1 Rt. 2006 s. 1008, Pharma-Food

3.1.1 Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål

Partene i denne saken var Pharma Food AS (PF) og Hüttlin GmbH (HG). De hadde inngått en agentavtale som ga PF eksklusive agentrettigheter i Norge, Sverige og Danmark. Da PF gikk til sak med krav om betaling av agentprovisjon, hevdet de at det var norske domstoler som hadde jurisdiksjon jf. Luganokonvensjonen art. 5 nr. 1. HG hevdet på sin side at tyske domstoler hadde jurisdiksjon og krevde dermed saken avvist.

Det rettslige spørsmålet for Høyesterett var om saken måtte avvises som følge av uriktig verneting.

Luganokonvensjonen art. 5 nr. 1 sa at en person med bopel i en konvensjonsstat kunne saksøkes i en annen konvensjonsstat «i saker om kontraktsforhold, ved domstolen for det sted hvor den forpliktelse tvisten gjelder, skal oppfylles.»

For å kunne ta stilling til jurisdiksjonsspørsmålet måtte derfor Høyesterett først ta stilling til rettsvalgsspørsmålet for å finne ut hvilket land forpliktelsen etter agentavtalen skulle oppfylles i. Det er denne delen av saken som vil bli undersøkt nærmere i det følgende.

⁹⁹ Se Torstein Frantzen, «Giuditta Cordero-Moss: Internasjonal privatrett på formuerettens område», *Lov og rett* 2014 s. 502-505.

3.1.2 Hvordan anvendte Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?

Lagmannsrettens hadde foretatt en konkret helhetsvurdering av hvilket lands rett som skulle komme til anvendelse på rettsforholdet.¹⁰⁰ Høyesterett uttalte at de ikke var enig i lagmannsrettens vurderinger.¹⁰¹

Høyesterett kvalifiserte rettsforholdet som krav på provisjon for et bestemt salg. Det ble lagt til grunn at rettsvalgsspørsmålet skulle løses på bakgrunn av Irma Mignon-utgangspunktet, hvilket lands rett agentavtalen hadde nærmest tilknytning til.¹⁰²

Høyesterett viste til avgjørelser fra norsk Høyesterett og Högsta Domstolen i Sverige og hvilke hensyn som ble vektlagt ved rettsforhold om forpliktelser som springer ut av avtaler.¹⁰³

Av dommen i Högsta Domstolen fra 1992 framgikk det at Sverige hadde en hovedregel ved agentavtaler som sa at det var retten i det land hvor agenten hadde sitt forretningssted som skulle komme til anvendelse, i alle fall når agenten hadde hoveddelen av sin virksomhet i dette landet. Hensyn bak denne faste rettsvalgsregelen var både den naturlige tilknytningen til virksomhetslandet og sosiale hensyn. Også i den svenske dommen ble det påpekt at regelen kunne settes til side dersom rettsforholdet hadde en klart sterkere tilknytning til et annet land.¹⁰⁴

Regelstrukturen som ble presentert i den svenske dommen er veldig lik den som finnes i Romakonvensjonen og Roma I-forordningen. Romakonvensjonen var gjeldende i EU-land da Pharma-Food-saken ble avgjort. Høyesterett viste til Romakonvensjonens artikkel 4 nr. 1 om at Irma Mignon-prinippet skulle komme til anvendelse dersom det ikke var forfattet et rettsvalg. Artikkel 4 nr. 2 ga nærmere veiledning om hva som skulle regnes som nærmeste tilknytning, nemlig retten i det land hvor selskapet som skulle presentere ytelsen hadde sitt hovedsete.¹⁰⁵

Etter gjennomgangen av norske og svenske avgjørelser, samt Romakonvensjonen artikkel 4 nr. 2, kom Høyesterett til at det viktigste momentet ved bedømmelsen av hvilket lands rett en

¹⁰⁰ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 15.

¹⁰¹ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 16.

¹⁰² Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 12 og 13.

¹⁰³ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 13.

¹⁰⁴ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 13.

¹⁰⁵ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 14.

agentavtale har sin nærmeste tilknytning til var hvor agentens hovedkontor lå.¹⁰⁶ Det kan se ut som at de norske dommene, den svenske dommen og Romakonvensjonen ble tillagt vekt på en slik måte at Høyesterett ikke kun fant hvilket lands rett som skulle legges til grunn. I tillegg ble det utledet en mer generell regel for typetilfellet som utpekte den materielle retten. Irma Mignon-utgangspunktet ble brukt som et utgangspunkt for å utlede en fast rettsvalgsregel. Høyesterett slo fast at utgangspunktet i norsk internasjonal privatrett er at agentavtaler har sin nærmeste tilknytning til det landet hvor agenten driver sin virksomhet etter avtalen.¹⁰⁷

Ved en konkret helhetsvurdering derimot, vurderes hvilket lands rett som kommer til anvendelse i den konkrete saken uten å oppstille en generell regel. Sånn sett fremstår det som om Høyesterett vek fra den individualiserende metode i sin anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet i denne saken.

Høyesterett utledet hvilken regel som skulle gjelde for agentavtalen i henhold til Irma Mignon-utgangspunktet, dette utpekte norsk rett. Likevel undersøkte Høyesterett om øvrige momenter gjorde at rettsforholdet hadde nærmere tilknytning til tysk rett.¹⁰⁸ Høyesterett kom til at hovedregelen de allerede hadde utledet var godt begrunnet og at det dermed måtte «... kreves ganske tungtveiende momenter for en annen løsning.»¹⁰⁹ Slike tungtveiende momenter forelå ikke i denne saken. Lagmannsretten og tingrettens kjennelser ble dermed opphevet som følge av at Asker og Bærum var rett verneeting når norsk rett ble lagt til grunn.

Høyesteretts anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet samsvarer med fremgangsmåten i den svenske avgjørelsen og Romakonvensjonen artikkel 4. Strukturen gjør at Irma Mignon-utgangspunktet kan anses å bli brukt som et rettslig prinsipp i denne kjennelsen. Irma Mignon-utgangspunktet kan ifølge fremgangsmåten i denne saken ligge til grunn for faste rettsvalgsregler, men kan også korrigere de faste rettsvalgsreglene. Slik fungerer Irma Mignon-utgangspunktet også i den europeiske internasjonale privatretten.¹¹⁰

Det kan spørres om avgjørelsen hadde virket selvmotsigende dersom Høyesterett likevel hadde kommet til at tysk rett skulle kommet til anvendelse. Irma Mignon-utgangspunktet som

¹⁰⁶ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 17.

¹⁰⁷ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 17.

¹⁰⁸ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 19.

¹⁰⁹ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 19.

¹¹⁰ Se avhandlingens punkt 2.4.

korreksjon fungerer nok best der hvor de faste rettsvalgsreglene allerede eksisterer. Her ble jo den faste rettsvalgsregelen utledet i tilknytning til den konkrete saken, og det hadde vært merkelig om det samme prinsippet som gjorde at de kom fram til regelen, også skulle lede til at Høyesterett kom til et motsatt resultat ved nærmere vurdering.

Høyesterett anvendte Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp.

3.1.3 Ga Høyesteretts uttalelse anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?

Høyesterett uttalte i forbindelse med Irma Mignon-utgangspunktet at vurderingen av hvilket lands rett avtalen hadde sin nærmeste tilknytning til skulle foretas ved en «samlet bedømmelse».¹¹¹ En slik formulering kan gjerne tas til inntekt for en konkret helhetsvurdering, spesielt fordi lignende formuleringer ofte ble brukt i avgjørelser hvor den individualiserende metode ble brukt. Uttalelsen passer dermed ikke helt med hvordan Høyesterett faktisk gikk fram ved anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet. Likevel er formuleringen såpass vag at når Høyesterett faktisk tar utgangspunkt i legislative hensyn må dommen tolkes slik at den «samlede bedømmelsen» må basere seg på viktige hensyn som er gjeldende på rettsområdet.

3.1.4 Hvilken betydning har avgjørelsen for rettstilstanden?

Høyesteretts fremgangsmåte ved å kvalifisere rettsforholdet, tillegge Romakonvensjonen vekt, utlede en fast rettsvalgsregel med utgangspunkt i Irma Mignon-utgangspunktet, taler for en endring av rettstilstanden. Høyesterett anvendte Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp. Det hadde likevel vært ønskelig om Høyesterett eksplisitt hadde tatt stilling til hvordan Irma Mignon-utgangspunktet skal komme til anvendelse. Kanskje grunnen til at Høyesterett er noe forsiktig i sine uttalelser var fordi det å lage rettsregler i utgangspunktet er en lovgiveroppgave. Slik «kamoufleres» den faste rettsvalgsregelen i en «samlet bedømmelse» som skulle føre til resultatet, da Høyesterett egentlig utledet en fast rettsvalgsregel som førte til resultatet. Spørsmålet er om senere Høyesterettspraksis støtter opp om rettsanvendelsen i Pharma Food-dommen, i så fall kan man snakke om et «Irma Mignon-prinsipp».

¹¹¹ Rt. 2006 s. 1008, avsnitt 12.

3.2 Rt. 2009 s. 1537, Bokhandlerdommen

3.2.1 Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål

Denne sakens rettslige spørsmål var hvilket lands rett som skulle komme til anvendelse i en erstatningssak om grenseoverskridende personvernkrænkelser. Åsne Seierstads bok, «Bokhandleren i Kabul», bygget i stor grad på hennes opphold hos en bokhandlers familie i Afghanistan. Boken inneholdt opplysninger som en av bokhandlerens koner følte krænket hennes og familiens personvern. Hun saksøkte Seierstad med påstand om personvernkrænkelser.

Spørsmålet om hvilket lands rett som skulle komme til anvendelse på erstatningssaken ble skilt ut til selvstendig behandling jf. tvisteloven § 16-1 annet ledd bokstav b. Det er anledning til oppdeling av saker av prosessøkonomiske hensyn. Oppdeling av erstatningssaker er ofte praktisk fordi det kan være hensiktsmessig å først vurdere om det foreligger ansvarsgrunnlag.¹¹² For å kunne ta stilling til ansvarsspørsmålet blir det nødvendig å vite hvilket lands materielle rett som skal legges til grunn. Grunnen til at rettsvalgsspørsmålet ble skilt ut til selvstendig behandling var mest sannsynlig for å klarlegge hva rettsvalgsregelen for personvernkrænkelser er.¹¹³

Dommen ble avsagt under dissens. Dommer Skoghøy var uenig i begrunnelsen for resultatet. Fordi dommer Skoghøy ikke uttalte seg om Irma Mignon-utgangspunktet, velger jeg å ikke behandle dissensen som sådan noe nærmere. Betydningen av den vil likevel bli vurdert.

3.2.2 Hvordan anvendte Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?

I redegjørelsen for det primære rettsgrunnlaget tok Høyesterett utgangspunkt i Irma Mignon-utgangspunktet: «Dersom ikke rettsvalget følger av fastere regler, skal saken etter norsk internasjonal privatrett avgjøres på grunnlag av rettsreglene i det land som saksforholdet etter en totalbedømmelse har nærmest tilknytning til («Irma Mignon-formelen»).»¹¹⁴

Høyesterett slo fast at hovedregelen for rettsvalgsspørsmålet ved erstatning utenfor kontrakt var skadestedets rett, nærmere bestemt virkningsstedet. Den faste rettsvalgsregelen bygde på

¹¹² Torstein Frantzen, «Anvendelse av utenlandsk rett i norske domstoler», *Lov og rett* nr. 7 2010 s. 371-391, side 382.

¹¹³ Frantzen 2010, side 385.

¹¹⁴ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 32.

norsk internasjonal privatrett, samt Roma II-forordningen.¹¹⁵ Av hensyn til rettsenhet skulle den løsning EU-landene har valgt med tanke på rettsvalgsspørsmålet tillegges vekt.¹¹⁶

Et rettsforhold om personvernkrænkelser ble kvalifisert som erstatning utenfor kontrakt hvor virkningsstedet er hovedregelen. Likevel er det forhold ved personvernkrænkelser som gjør at det skiller seg fra andre erstatningsrettslige forhold. De er ikke av fysisk karakter, men handler mer om følelser og avhenger i stor grad av moral, kultur og religion.¹¹⁷ I tillegg gjelder ikke Roma II-forordningen forpliktelser som springer ut av krænkelser av privatlivets fred og av individets rettigheter, herunder ærekrænkelser, jf. forordningens artikkel 1 nr. 2 bokstav g. Grunnen til at slike rettsforhold ble holdt utenfor forordningen var at det ikke ble oppnådd enighet om en regel som skulle si at ved slike forhold skulle domstollandets rett komme til anvendelse dersom retten som fulgte av den alminnelige regel ville stride med grunnleggende prinsipper i domstollandets angående ytringsfrihet og informasjonsfrihet.¹¹⁸ Betydningen av reglene om ytringsfrihet var også viktig med tanke på spørsmål om personvernkrænkelser.¹¹⁹

Høyesterett kom til at ytringsfriheten var av såpass fundamental betydning at den måtte anses som en internasjonalt preseptorisk regel.¹²⁰ Det vil si at norske regler om ytringsfriheten skulle komme til anvendelse uansett om fremmed rett for øvrig skulle brukes på rettsforholdet.

Høyesterett reiste spørsmål om det kunne oppstilles en generell rettsvalgsregel om at norsk rett skulle komme til anvendelse i spørsmål om erstatning om personvernkrænkelser. Begrunnelsen for en slik regel var i så fall at dersom norske regler om personvern kunne anses som internasjonalt preseptorisk, var en såpass stor del av rettsgrunnlaget norsk rett at det ikke hadde vært rom for det fremmede landets rett. Det var likevel ikke aktuelt med en slik regel fordi regelen ikke tok hensyn til skadelidtes forventninger om beskyttelse ut fra virkningslandets kulturelle og moralske normer.¹²¹

I stedet for å utlede en alminnelig rettsvalgsregel for personvernkrænkelser, mente Høyesterett at saken ikke var egnet som utgangspunkt for en slik regel. Begrunnelsen for dette

¹¹⁵ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 33.

¹¹⁶ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 34

¹¹⁷ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 36.

¹¹⁸ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 35.

¹¹⁹ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 36.

¹²⁰ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 39.

¹²¹ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 40.

var at det var for vanskelig å finne tilstrekkelig sikre opplysninger om afghansk rett. Dette gjorde at sentrale problemstillinger i rettsvalgsspørsmålet ikke ble godt nok belyst gjennom det konkrete saksforholdet. I tillegg var heller ikke spørsmålet på det mer generelle planet tilstrekkelig opplyst.¹²²

Høyesterett tok dermed heller utgangspunkt i tvisteloven § 11-3 for å løse rettsvalgsspørsmålet. Tvisteloven § 11-3 sier at retten skal sørge for et «betryggende avgjørelsesgrunnlag for rettsanvendelsen.» Av dette fulgte at når det ikke kunne fremskaffes tilstrekkelig sikre opplysninger om den fremmede retten, måtte norsk rett komme til anvendelse.¹²³

Tvisteloven § 11-3 er å anse som en subsidiær rettsvalgsregel som skal komme til anvendelse etter rettsvalgsspørsmålet er avgjort. Høyesterett benyttet den likevel som primært rettsgrunnlag ved særskilt avgjørelse av rettsvalgsspørsmålet på grunn av de prosessbesparende hensyn som begrunnet § 11-3. Det var ikke mulig å få til et skikkelig rettsgrunnlag på bakgrunn av afghansk rett, i tillegg kunne ikke afghansk rett klarlegges med rimelig grad av sikkerhet.¹²⁴ Av tvisteloven § 11-3 fremgår det at det er rettens ansvar å tilrettelegge et betryggende avgjørelsesgrunnlag. Ifølge advokaten til bokhandlerens kone var de opplysninger om afghansk rett som var nødvendig gjort tilgjengelig for norsk domstol, Høyesterett mente det ikke var grunnlag for ytterligere utredninger.¹²⁵

På grunnlag av tvisteloven § 11-3 kom Høyesterett til at norsk rett skulle anvendes på rettsforholdet.¹²⁶

Høyesterett starter i sin behandling av rettsvalgsspørsmålet på en måte som er forenelig med fremgangsmåten i Pharma Food og europeisk internasjonal privatrett. Høyesterett kan sies å kvalifisere rettsforholdet som erstatning utenfor kontrakt, deretter slås det fast hva som er den faste rettsvalgsregelen på dette området. Likevel var det ikke på det rene om regelen gjaldt personvernkrænkelser spesifikt. I stedet for å gå nærmere inn på dette og slå fast hva som var

¹²² Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 41.

¹²³ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 43. Å bygge på dette grunnlaget har blitt kritisert i litteraturen, se f.eks. Heimdal 2010, punkt 2.4. og side 75.

¹²⁴ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 44. Uttalelsen har fått kritikk for at den hentyder at afghansk materiell rett skulle få betydning for rettsvalgsspørsmålet, og at en slik fremgangsmåte ville føre til forskjellige rettsvalgsregler avhengig av hvilke land som er virksomhets- og handlingssted i en konkret sak. Frantzen 2010, side 385-386.

¹²⁵ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 52.

¹²⁶ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 53. At norsk rett uten videre ble lagt til grunn er blitt kritisert se Frantzen 2010, side 384.

rettsvalgsregelen for personvernkrænkelser gikk Høyesterett over til å behandle rettsvalgsspørsmålet på alternative grunnlag. Høyesteretts fremgangsmåte for å løse rettsvalgsspørsmålet kan dermed ikke anses å føre rettstilstanden i en retning av å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp.

3.2.3 Ga Høyesteretts uttalelse anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?

Av Høyesteretts formulering av Irma Mignon-prinsippet fremkommer det at faste rettsvalgsregler er utgangspunktet og at Irma Mignon-utgangspunktet ikke kan fortrenge disse som primært rettsgrunnlag. Derfor blir det nødvendig å kvalifisere rettsforholdet slik at man kan identifisere hvilken fast rettsvalgsregel som skal legges til grunn. Finnes ikke slike regler skal man ved en «totalbedømmelse» komme fram til det land rettsforholdet har sin «nærmeste tilknytning til».¹²⁷ En totalbedømmelse kan gjøres ved en konkret helhetsvurdering. Sånn sett ser ikke denne uttalelsen ut til å føre rettstilstanden i samme retning som Pharma Food-dommen, altså bort fra den individualiserende metode.

Likevel uttalte Høyesterett at til tross for at Norge ikke var bundet av de europeiske forordningene «... taler imidlertid hensynet til rettsenhet for at vi ved avgjørelse av rettsvalgsspørsmål legger vekt på den løsning som EU-landene har valgt.»¹²⁸ I og med at Romakonvensjonen og EU-forordningene gir anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp, taler denne uttalelsen for en endring i rettstilstanden bort fra konkrete helhetsvurderinger, på linje med Pharma Food.

En annen interessant uttalelse med tanke på Irma Mignon-utgangspunktet er: «På stadig flere rettsområder har det imidlertid – gjerne med utgangspunkt i «Irma Mignon-formelen» - utviklet seg fastere regler.» Her gir Høyesterett anvisning på at Irma Mignon-utgangspunktet kan anvendes som et utgangspunkt for å utlede fastere rettsvalgsregler.

Høyesteretts uttalelser om rettsvalgsspørsmålet gir anvisning på at Irma Mignon-utgangspunktet skal anvendes som et rettslig prinsipp.

¹²⁷ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 32.

¹²⁸ Rt. 2009 s. 1537, avsnitt 34.

3.2.4 Hvilken betydning har avgjørelsen for rettsstilstanden?

Det som er nytt i denne avgjørelsen sammenliknet med tidligere Høyesterettspraksis, er at Høyesterett eksplisitt uttaler at europeiske forordninger skal tillegges vekt ved løsning av rettsvalgsspørsmålet. I tillegg påpekes det at Irma Mignon-utgangspunktet kan anvendes for å utlede faste rettsvalgsregeler.

Det Høyesterett uttaler om Irma Mignon-utgangspunktet og de faste rettsvalgsreglene er å regne for obiter dictum. Høyesterett tar ikke utgangspunkt i den faste rettsvalgsregelen eller Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet, følgelig er det uklart hvilken vekt uttalelsene kan tillegges.¹²⁹ Det at Høyesterett ikke følger sine egne uttalelser da det tas stilling til rettsvalgsspørsmålet svekker vekten av uttalelsene. Det samme gjør det faktum at avgjørelsen er avsagt under dissens og dommer Skoghøy ikke slutter seg til uttalelsene.¹³⁰

Det kan likevel påpekes at Høyesterett velger å anvende tvisteloven § 11-3 framfor å falle tilbake på en konkret helhetsvurdering. Det kan i alle fall tale for at Høyesterett beveget seg bort ifra den individualiserende metode. Sett i sammenheng med Pharma Food-dommen kan det se ut til at den individualiserende metode ikke lenger er utgangspunktet for rettsvalgsspørsmålet i norsk internasjonal privatrett.

3.3 Rt. 2011 s. 531, krigsforbryterdommen

3.3.1 Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål

Saksøkte i denne saken begikk straffbare forhold under Bosniakrigen og medvirket til at 13 personer ble holdt fanget og utsatt for brutal vold, seksuelle overgrep og nedverdiggende, skremmende eller truende behandling. Handlingene ble utført i Bosnia-Hercegovina, men i 2001 ble saksøkte norsk statsborger. Saksøkte ble straffedømt for disse handlingene etter norsk rett i Norge.¹³¹ Denne saken gjaldt erstatningsansvaret for de samme handlingene.

Det rettslige spørsmålet var hvilket lands rett som skulle komme til anvendelse ved avgjørelsen av erstatningsansvar for handlinger begått av utlending i utlandet og som straffeforfølges i Norge.

¹²⁹ Se også Frantzen 2010, side 384.

¹³⁰ Se også Frantzen 2010, side 384.

¹³¹ Rt. 2011 s. 514 (straffesaken).

3.3.2 Hvordan anvendte Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?

Høyesterett tok utgangspunkt i at rettsvalgsspørsmålet skal løses på bakgrunn av Irma Mignon-utgangspunktet når ikke fastere regler løser spørsmålet. Ved saker om erstatning utenfor kontrakt gjelder som hovedregel skadestedets rett.¹³² Høyesterett undersøkte om rettsvalget skulle foretas på grunnlag av skadestedets rett ut fra kravenes karakter.¹³³

Høyesterett vurderte hensynene bak regelen om skadestedets rett opp mot særtrekk ved det foreliggende rettsforholdet. Skadestedets rett som rettsvalgsregel gjør at potensielle skadevoldere kan forutberegne sitt mulige ansvar, særlig med tanke på ansvarsforebygging og ansvarspulverisering.¹³⁴ I foreliggende sak derimot gjaldt det erstatning for ikke-økonomisk skade som sprang ut av straffbare forhold. I tillegg ble det vektlagt at handlingene ble straffeforfulgt i Norge etter straffebud som er underlagt norsk universaljurisdiksjon. Universalprinsippet er begrunnet i internasjonal solidaritet i avstraffelse av alvorlige forbrytelser. Prinsippet skal også hindre at Norge blir et fristed for utenlandske forbrytere.¹³⁵ Kravene om oppreisning hadde sterk tilknytning til straffesaken.¹³⁶

Oppreisningsansvaret skilte seg fra andre erstatningsansvar i at det i tillegg til å bygge på et behov for reparasjon og reaksjon mot handlingen, samt en markering av sterk samfunnsmessig misnøye med handlingen.¹³⁷ I tillegg gjelder oppreisningsansvaret i tilknytning til straffesak de mer alvorlige handlinger, videre er det et politisk mål å styrke fornærmedes stilling ved erstatning.¹³⁸ Disse omstendighetene gjorde at det bør vises varsomhet med å avgjøre rettsvalgsspørsmålet i saker om oppreisning på grunnlag av regler som gjelder ved alminnelig erstatning utenfor kontrakt.¹³⁹

Høyesterett vurderte betydningen av Roma II-forordningen som kodifiserer rettsvalgsregelen til skadestedets rett, nærmere bestemt virkningsstedets rett. Forordningen kom ikke til anvendelse på rettsforholdet da de straffbare handlingene fant sted 17 år før virkningstidspunktet for forordningen. Forordningen kunne heller ikke gjelde som uttrykk for

¹³² Rt. 2011 s. 531, avsnitt 29.

¹³³ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 30.

¹³⁴ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 31.

¹³⁵ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 33.

¹³⁶ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 34.

¹³⁷ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 35 og 36.

¹³⁸ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 37.

¹³⁹ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 44.

et alminnelig prinsipp som burde blitt lagt til grunn for rettsvalget i den konkrete saken.¹⁴⁰ Uansett kunne ikke et rettsvalg i tråd med forordningens hovedregel i foreliggende sak begrunnes i de hensyn som lå til grunn for forordningen.¹⁴¹

Da Høyesterett fant at hovedregelen ved rettsvalg for erstatning utenfor kontrakt ikke kom til anvendelse ble det tatt utgangspunkt i Irma Mignon-utgangspunktet.¹⁴²

Flere momenter i saken pekte på at bosnisk rett hadde nærmest tilknytning til rettsforholdet. De skadevoldende handlingene ble utført i Bosnia-Hercegovina, saksøkte og de fornærmede var hjemhørende der. Sistnevnte bodde der fremdeles.¹⁴³

Likevel ønsket ikke Høyesterett å ta utgangspunkt i en slik tilnærming til spørsmålet om hvilket lands rett rettsforholdet var nærmest tilknyttet.¹⁴⁴ Tilknytningen til Bosnia var svekket på grunnlag av at saksøkte var straffedømt i Norge for de samme handlingene. Rettsforholdet fikk nærmere tilknytning til Norge også ved at saksøkte flyktet til Norge og han ble straffeforfølgt i Norge med utgangspunkt i norsk strafferettslig universaljurisdiksjon. Høyesterett vektla solidaritetstankegangen i avstraffelsen av handlingen, det måtte få betydning også for rettsvalgsspørsmål tilknyttet krav som kan pådømmes sammen med straffekravet.¹⁴⁵

Til tross for at Høyesterett allerede hadde slått fast at norsk rett skulle legges til grunn slås det fast at ordre public uansett ville åpne for et forbehold mot den bosniske retten. Anvendelse av den bosniske retten hadde ført til at saksøkte ikke kunne ilegges erstatning på grunn av foreldelsesreglene i Bosnia. Det at saksøkte kunne stenge for de fornærmedes mulighet for erstatning gjennom å flykte fra Bosnia var ikke rimelig. Dette ville stride sterkt med rettsfølelsen i henhold til norsk rett.¹⁴⁶ Norsk rett skulle legges til grunn og anken ble forkastet.¹⁴⁷

¹⁴⁰ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 46. Dommen har fått kritikk for å være upresise i sine formueringer med hensyn til vurderingene rundt Roma II-forordningen. Se Marie Nesvik, «Lovvalg, erstatning for straffbare handlinger begått av utlending i utlandet – Høyesteretts dom 13. april 2011» *Nytt i privatretten* nr. 4 2011b s. 25-26, side 26.

¹⁴¹ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 47.

¹⁴² Rt. 2011 s. 531, avsnitt 48.

¹⁴³ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 49.

¹⁴⁴ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 50.

¹⁴⁵ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 51.

¹⁴⁶ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 52 til 55.

¹⁴⁷ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 56.

Strukturen i Høyesteretts fremgangsmåte i rettsvalgsspørsmålet i denne saken harmonerer med hvordan Irma Mignon-utgangspunktet anvendes i europeisk internasjonal privatrett. Høyesterett starter med å kvalifisere rettsforholdet som erstatning utenfor kontrakt hvor hovedregelen er skadestedets rett. Høyesterett tar dermed utgangspunkt i den faste rettsvalgsregelen. Likevel at oppreisningsansvar skiller seg såpass fra den type erstatning hovedregelen er laget med tanke på, at hovedregelen likevel ikke kunne komme til anvendelse i denne konkrete saken.

I henhold til Irma Mignon-utgangspunktet hadde rettsforholdet nærmest tilknytning til norsk rett. De hensyn Høyesterett bygget på knyttet seg mer til sakstypen enn det konkrete saksforholdet, det kunne dermed blitt utledet en fastere rettsvalgsregel for typetilfellet på bakgrunn av disse argumentene. Dette er vel det Høyesterett burde ha gjort.¹⁴⁸ Likevel kan man si at vektleggelsen av hensyn knyttet til sakstype framfor den konkrete saken er mer i tråd med anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet. Det er i alle fall ikke brukt den individualiserende metode. Også det at Irma Mignon-utgangspunktet anvendes som et unntak fra den faste rettsvalgsregelen gjør at Høyesteretts anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet kan anses å gi anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et prinsipp. Selv om det ikke utledes en fast rettsvalgsregel anvendes det heller ikke en konkret helhetsvurdering.

3.3.3 Ga Høyesteretts uttalelser anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?

Høyesterett formulerte Irma Mignon-utgangspunktet som «... å finne frem til den stat som saken etter en totalbedømmelse har sin sterkeste eller nærmeste tilknytning til.»

Formuleringen er ganske lik den fra bokhandlerdommen, Høyesterett viser også til denne dommen. Det taler for at Høyesterett slutter seg til denne dommen. Ifølge uttalelsene til Høyesterett kommer i utgangspunktet hovedregelen om skadestedets rett til anvendelse.

Selv om Høyesterett ikke la vekt på EUs løsning av rettsvalget i henhold til Roma II-forordningen i foreliggende sak, sluttet Høyesterett seg til bokhandlerdommen i det at EU-landenes løsning med tanke på rettsvalgsspørsmål generelt skal vektlegges med hensyn til rettsenhet.¹⁴⁹ Høyesterett uttalte seg også i sterkere ordelag enn i bokhandlerdommen ved å

¹⁴⁸ Se også Korsnes punkt 3.3, siste avsnitt. Nesvik 2011b, side 26, siste avsnitt.

¹⁴⁹ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 46.

uttale at «forordningens lovvalgsregler *bør* anvendes i norsk internasjonal privatrett» (min kursivering), slik forsterket de uttalelsen om vektleggelse av europeisk internasjonal privatrett i norsk internasjonal privatrett fra bokhandlerdommen.¹⁵⁰

Flere omstendigheter ved oppreisningsansvar gjorde at hovedregelen om skadestedets rett ikke passet på foreliggende sak. Ved anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet som primært rettsgrunnlag uttalte Høyesterett at «Etter «Irma Mignon-formelen» er lovvalget ikke låst til forhåndsbestemte og faste tilknytningsmomenter. Et rettsvalg basert på tilknytning bygger på en konkret analyse og elastisk vurdering av det enkelte tilfelle. Formålet er å finne frem til den stat rettsforholdet har sin sterkeste og nærmeste tilknytning til.»¹⁵¹ Denne formuleringen gir anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som en konkret helhetsvurdering. Uttalelsen isolert sett gir dermed anvisning på anvendelse av den individualiserende metode.

3.3.4 Hvilken betydning har avgjørelsen for rettsstilstanden?

Den største betydningen denne dommen har for rettsstilstanden er nok at den forsterker bokhandlerdommens uttalelse om vekten av EU-landenes løsning av rettsvalgsspørsmål. Når det gjelder Irma Mignon-utgangspunktet, gir i alle fall ikke uttalelsen anvisning på å anvende det som et rettslig prinsipp, men som en konkret helhetsvurdering. Det er likevel ikke det Høyesterett faktisk gjør når de baserer sin vurdering av hvilket land rettsforholdet er nærmest tilknyttet på forhold som har mer med sakstypen å gjøre en den konkrete saken. I tillegg anvendes Irma Mignon-utgangspunktet som primært rettsgrunnlag som et unntak fra den faste rettsvalgsregelen. Alt dette tatt i betraktning føres rettsstilstanden noe mer i retning av løsningen av rettsvalgsspørsmålet i tråd med europeisk internasjonal privatrett, selv om dommen ikke eksplisitt gir anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp.

3.4 HR-2016-1251-A, Eimskip

3.4.1 Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål

Saken gjaldt oppsigelsen av en norsk styrmann ansatt i det norske selskapet Eimskip-CTG AS (Eimskip) og tjenestegjorde på et skip registrert i Antigua. Skipet, eid av et antiguansk

¹⁵⁰ Se også Nesvik 2011b, side 26.

¹⁵¹ Rt. 2011 s. 531, avsnitt 50.

selskap, var utleid til et færøysk selskap og seilte ofte langs norskekysten. Styrmannen saksøkte Eimskip med påstand om at oppsigelsen var ugyldig. Problemstillingen var om spørsmålet om oppsigelsen skulle avgjøres etter norsk eller antiguansk rett.

Det var subsidiært gjort gjeldende at norske stillingsvernsregler var å regne som internasjonalt preseptoriske. Dette vil jeg ikke gå nærmere inn på da det ikke har betydning for avhandlingens problemstilling. Det er kun Høyesteretts behandling av rettsvalgsspørsmålet i tilknytning til Irma Mignon-utgangspunktet som vil bli undersøkt i det følgende.

3.4.2 Hvordan anvende Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?

Ved løsning av rettsvalgsspørsmålet tok Høyesterett utgangspunkt at Irma Mignon-utgangspunktet kommer til anvendelse dersom ikke lov, sedvane eller fastere regler løser spørsmålet.

Høyesterett startet derfor med å undersøke om det fantes noen lovbestemmelser som regulerte rettsvalgsspørsmålet. Stillingsvernet til sjøs er regulert av skipsarbeidsloven.¹⁵²

Fordi skipet styrmannen arbeidet på var registrert i Antigua kom likevel ikke skipsarbeidsloven til anvendelse, da det var et vilkår at skipet ikke måtte være registrert i et annet lands skipsregister.¹⁵³

Til tross for at skipsarbeidsloven ikke kom til anvendelse fortsetter Høyesterett med å slå fast at lovens bestemmelse om virkeområde må forstås som en rettsvalgsregel. Dette ble begrunnet med at det i forarbeidene til sjømannsloven fremkom at ansatte på utenlandsregistrerte skip som hovedregel var underlagt lovgivningen i vedkommende land. Dette ga uttrykk for flaggstatsprinsippet, som igjen er et utslag av at skip anses å utgjøre en del av flaggstats territorium og jurisdiksjon.¹⁵⁴ Det slås fast at bestemmelsene om virkeområde i skipsarbeidsloven er søkt tilpasset det folkerettslige flaggstatsprinsipp.¹⁵⁵

Da skipsarbeidsloven ikke kommer til anvendelse er det flaggstatsprinsippet Høyesterett tar utgangspunkt i ved løsning av rettsvalgsspørsmålet. Dette prinsippet er kodifisert i

¹⁵² HR-2016-1251-A, avsnitt 28.

¹⁵³ HR-2016-1251-A, avsnitt 29.

¹⁵⁴ HR-2016-1251-A, avsnitt 30.

¹⁵⁵ HR-2016-1251-A, avsnitt 35

Havrettskonvensjonen som Norge har ratifisert. Havrettens jurisdiksjonsfordeling ligger til grunn også for norsk skipsfart. Ifølge flaggstatsprinsippet var det flaggstatens rett som skulle legges til grunn, altså antiguansk rett.

Høyesterett kommer aldri så langt at det blir aktuelt å vurdere rettsvalgsspørsmålet med utgangspunkt i Irma Mignon-utgangspunktet.

3.4.3 Ga Høyesteretts uttalelser anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?

Selv om Høyesterett i denne saken ikke anvender Irma Mignon-utgangspunktet blir det uttalt at «Utgangspunktet for lovvalget er – der det ikke finnes lov, sedvane eller fastere rettsvalgsregler som regulerer spørsmålet – å finne frem til den stat som saken etter en totalbedømmelse har sin nærmeste tilknytning til (Irma Mignon-formelen).» Høyesterett slutter seg til formuleringen i de forutgående avgjørelsene som henviser til Irma Mignon-utgangspunktet som et unntak fra fastere rettsvalgsregler. Når de så tar utgangspunkt i flaggstatsprinsippet, som anses å gjelde som norsk rett etter havrettskonvensjonen, ble det ikke aktuelt å vurdere saken i henholdt til Irma Mignon-utgangspunktet.

Høyesterett uttaler også at «Hvis lovvalgsspørsmålet ikke er løst i norsk rett, *kan* det også *være grunn til å legge vekt på* EUs lovvalgsregler nedfelt i Romaforordningene». (Min kursivering). Høyesterett formulerer seg mer restriktivt enn i krigsforbryterdommen der det ble uttalt at EUs rettsvalgsregler «bør» anvendes i norsk internasjonal privatrett. Sånn sett kan denne dommen ses som et lite tilbakesteg med tanke på hvor stor vekt europeiske rettsvalgsregler skal tillegges. Tilbakesteget underbygges av at Høyesterett ikke vurderer den europeiske hovedregelen for rettsvalg ved arbeidsavtaler, jf. Roma I-forordningen artikkel 8 nr. 2.¹⁵⁶ I henhold til denne bestemmelsen, hvor tilknytningsfaktoren er det land arbeidstakeren normalt utfører sitt arbeid, ville norsk rett blitt lagt til grunn. Høyesterett kunne ha vurdert om dette var en regel som bør gjelde også i norsk internasjonal privatrett. Grunnen til at Høyesterett ikke gikk inn på denne regelen var nok fordi de anså flaggstatsprinsippet som en norsk rettsvalgsregel. Ifølge sin egen uttalelse om europeiske rettsvalgsregler, ville det dermed ikke være nødvendig å tillegge Roma I-forordningen vekt.

¹⁵⁶ Se også kritikk av lagmannsrettens avgjørelse i Marie Nesvik, «Lovvalg i saker om individuelle arbeidsavtaler – arbeid om bord på skip registrert i Antigua Barbuda – flaggstatsprinsippet – Hålogaland lagmannsretts dom 30. september 2015» *Nytt i privatretten* nr. 4 2015 s. 14-15, på side 15.

Litt av problemet med å anse flaggstatsprinsippet, som er et folkerettslig prinsipp, ligger i at registreringslandet normalt ikke tillegges særlig vekt ved rettsvalgsspørsmål angående arbeidsforhold i norsk og europeisk internasjonal privatrett.¹⁵⁷

3.4.4 Hvilken betydning har avgjørelsen for rettsstilstanden?

Denne saken sier lite om selve anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet. Det kan likevel påpekes at det ikke tas utgangspunkt i en konkret helhetsvurdering for å løse rettsvalgsspørsmålet. Dette sett i sammenheng med at de gjentar formuleringen fra bokhandlerdommen og krigsforbryterdommen om at Irma Mignon-utgangspunktet kommer til anvendelse som et unntak fra fastere rettsvalgsregler tilsier at også denne dommen beveger seg bort fra den individualiserende metode. Å anvende flaggstatsprinsippet som utgangspunkt for rettsvalgsspørsmålet har blitt kritisert for å ikke være i tråd med internasjonal privatrettslig metode, det svekker denne delen av avgjørelsen. Til tross for at Høyesterett ikke anvender den europeiske rettsvalgsregelen slås det fast at slike regler kan tillegges vekt, likevel blir dette et lite steg tilbake sammenliknet med krigsforbryterdommens uttalelse. Dette er ikke en dom som kan tas til inntekt for anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp. Likevel kan den anses som enda et steg bort fra den individualiserende metode.

3.5 HR-2017-1297-A, Bergen Bunkers

3.5.1 Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål

Bergen Bunkers AS (BB) var et norsk selskap som drev med kjøp, salg og mekling av bunkers (drivstoff til skip). De var et datterselskap av et dansk konsern. Konsernet hadde inngått en låneavtale med en nederlandsk bank, ING Bank N.V. (ING). I forbindelse med låneavtalen pantsatte BB sine eksisterende og fremtidige kundefordringer som sikkerhet for konsernets gjeld. Senere ble det åpnet konkurs i BB. Konkursboet saksøkte ING med krav om at banken ikke hadde pant i kundefordringene ved konkursåpningen. Boet mente at sikkerhetsstillelsen var ugyldig og uten rettsvern.

Spørsmålet var om søksmålet skulle avvises på grunn av manglende domsmyndighet.

Høyesterett kom til at saken ikke skulle avvises. Da norske domstoler hadde jurisdiksjon ble neste spørsmål hvilket lands rett som kom til anvendelse.

¹⁵⁷ Nesvik 2015, side 15.

Jurisdiksjonsspørsmålet har ikke betydning for denne avhandlingens problemstilling, jeg vil derfor ikke gå nærmere inn på denne delen av avgjørelsen. Det som er av interesse for avhandlingen er hvordan Høyesterett løste rettsvalgsspørsmålet og hva de uttalte om det. Det rettslige spørsmålet var om pantets gyldighet og rettsvern skulle løses etter engelsk eller norsk rett.

3.5.2 Hvordan anvendte Høyesterett Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet?

Høyesterett startet med å undersøke om det eksisterte noen fast rettsvalgsregel ved avgjørelse av tvister om kreditorvern for pant i enkle pengekrav.¹⁵⁸

Etter å ha slått fast at norsk lov eller sedvane ikke ga noen fast rettsvalgsregel undersøkte Høyesterett om det fantes noen rettsvalgsregel i EU-retten.¹⁵⁹ Roma I-forordningen ble vurdert, men den kom ikke til anvendelse ved tredjemannskonflikter.¹⁶⁰ Det ble påpekt at i utkastet til forordningen ble det foreslått å lage en regel som utpekte cedentens bosted som tilknytningsfaktor, men den ble ikke vedtatt. Så lenge arbeidet med en slik regel i EU-retten ikke har gitt resultater ville ikke hensynet til uniformitet ha betydning for avgjørelsen av spørsmålet på dette området.¹⁶¹ EU-retten ga dermed heller ingen fast rettsvalgsregel.

Dommer Kaasen trakk også fram tilknytningsfaktorer som er blitt vurdert i juridisk teori. Nemlig kravets rett, cedentens hjemland, det landet hvor pantegjenstanden befinner seg eller hjemlandet til debitor cessus.¹⁶² Det så ut til å være størst oppslutning om cedentens hjemland som tilknytningsfaktor.¹⁶³ Til tross for sammenfallende anbefalinger kunne ikke disse eller andre grunnlag etablere noen norsk rettsvalgsregel ved tredjemannskonflikter i forbindelse med pant i enkle krav.¹⁶⁴ Høyesterett kom dermed til at det ikke fantes noen fast rettsvalgsregel på området.

Da det ikke var noen fast rettsvalgsregel som løste rettsvalgsspørsmålet tok Høyesterett utgangspunkt i Irma Mignon-utgangspunktet.¹⁶⁵

¹⁵⁸ HR-2017-1297-A, avsnitt 76.

¹⁵⁹ HR-2017-1297-A, avsnitt 77-79.

¹⁶⁰ HR-2017-1297-A, avsnitt 79.

¹⁶¹ HR-2017-1297-A, avsnitt 80.

¹⁶² HR-2017-1297-A, avsnitt 81.

¹⁶³ HR-2017-1297-A, avsnitt 82.

¹⁶⁴ HR-2017-1297-A, avsnitt 83.

¹⁶⁵ HR-2017-1297-A, avsnitt 84.

Ved anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet vurderte Høyesterett hvilke hensyn som gjorde seg gjeldende på insolvensrettens område. Hensynet til forutberegnelighet og klarhet var viktige hensyn. Det var også viktig at ulike spørsmål med hensyn til pant i enkle krav bør undergis samme lands rett så langt det lar seg gjøre.¹⁶⁶

Høyesterett vurderte deretter de ulike tilknytningsfaktorene som har blitt foreslått i den europeiske retten samt norsk juridisk teori. Pantegjenstandens land som tilknytningsfaktor var ikke et godt alternativ i foreliggende sak.¹⁶⁷ Denne saken gjaldt enkle krav, det nærmeste enkle krav kan anses å ha et «hjemland» er landet hvor kreditor har sitt bosted eller forretningssted. Da mente høyesterett at det var mer nærliggende å anvende pantsetters lands rett.¹⁶⁸ BB var i denne saken den opprinnelige kreditor, altså cedent for de enkle kravene som de hadde pantsatt. IGN var cesjonar, altså ny kreditor for de pantsatte kravene. Spørsmålet var altså om IGNs hjemlands rett, nederlandsk rett, skulle anvendes på rettsforholdet på bakgrunn av at kravets hjemland som tilknytningsfaktor. Eventuelt om BBs hjemlands rett, norsk rett, skulle anvendes på grunnlag av pantsetter eller cedentens hjemland som tilknytningsfaktor.

Høyesterett undersøkte om pantsetter/cedentens hjemland kunne fungere som tilknytningsfaktor. Det ble vist til Brækhus som argumenterte med at enkle krav er en del av kreditors aktiver som de kan disponere over, blant annet ved pantsettelse. Tilknytningen til cedentens hjemland er særlig stor der hvor det er spørsmål om rettsvern med hensyn til cedentens konkursbo.¹⁶⁹ Også Skoghøys argumenter talte for pantsetters land som tilknytningsfaktor. Han argumenterte for at panthaver som har ytet kreditt til pantsetteren gjerne har gjort det i henhold til de regler om kreditorens beslagsrett i det land hvor pantsetter bor eller har sitt forretningssted. Rettsforholdet mellom pantsetter og panthaver fastlegges som regel på grunnlag av bestemmelsene i pantsetters hjemland.¹⁷⁰ Høyesterett sluttet seg til disse argumentene. Det var snakk om gyldigheten av panteretten, ikke selve kravet. Pantsetters lands rett var dermed nærmere det konkrete rettsforholdet enn cesjonarens hjemlands rett.¹⁷¹ Disse betraktningene ivaretar forutberegneligheten som Høyesterett trakk fram som viktig på insolvensrettens område.

¹⁶⁶ HR-2017-1297-A, avsnitt 85.

¹⁶⁷ HR-2017-1297-A, avsnitt 87.

¹⁶⁸ HR-2017-1297-A, avsnitt 87.

¹⁶⁹ HR-2017-1297-A, avsnitt 88.

¹⁷⁰ HR-2017-1297-A; avsnitt 89.

¹⁷¹ HR-2017-1297-A, avsnitt 90.

Dommer Kaasen påpekte at det kunne oppstå problemer dersom notifikasjon skulle gi i en annen stat enn den stat som ga reglene for notifikasjonen. Slik kunne det argumenteres for å anvende debitor cessus' hjemland som tilknytningsfaktor. Dette hensynet var likevel ikke sterkt nok til å vike fra «... den betraktning at pantsetterens lands rett er nærmest til å avgjøre vilkårene for rettsvern.»¹⁷² Argumentet sto enda svakere i saker som denne hvor det handlet om en samlet pantsettelse av krav med debitorer i ulike land.¹⁷³

Kravets rett, i denne saken det lands rett som pantsetters konkursbo og panthaver avtaler, som tilknytningsfaktor ble også vurdert. Dette ville derimot kunne innby til «forum shopping» i tredjemannssaker. At de kunne velge det lands rett som var mest gunstig for seg uten at tredjemann kunne ha noen innvendinger dersom det var ugunstig for han. Dette kunne gå på bekostning av hensynet til preseptivitet, notoritet, likebehandling og effektivitet under insolvensbehandling. Høyesterett mente det måtte være utslagsgivende at partsautonomien ikke bør påvirke gyldigheten og rettsvernet ved rettsvalg.¹⁷⁴ Også i disse vurderingene ligger viktige hensyn på insolvensrettens område til grunn for Høyesteretts argumentasjon rundt hva som bør være den faste rettsvalgsregelen.

Høyesterett anvendte Irma Mignon-utgangspunktet til å utlede en fast rettsvalgsregel for spørsmål om pantets gyldighet og rettsvern, nemlig pantsetterens hjemlands rett. I denne saken skulle dermed norsk rett legges til grunn.

Det at Høyesterett ved anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet tok utgangspunkt i og vurderte tilknytningsfaktorer som allerede var under diskusjon på det aktuelle området skiller anvendelsen seg allerede fra konkrete helhetsvurderinger. I stedet for å vurdere de konkrete forhold ved saken kvalifiserte Høyesterett rettsforholdet under insolvensretten og vurderte legislative hensyn på dette området for å utlede en fast rettsvalgsregel. Høyesterett anvender Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp.

3.5.3 Ga Høyesteretts uttalelser anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp?

Om tilnærmingen til rettsvalgsspørsmålet viste Høyesterett til krigsforbyterdommens formulering av Irma Mignon-utgangspunktet, som igjen viser til bokhandlerdommen.¹⁷⁵

¹⁷² HR-2017-1297-A, avsnitt 91.

¹⁷³ HR-2017-1297-A, avsnitt 91.

¹⁷⁴ HR-2017-1297-A, avsnitt 92.

¹⁷⁵ HR-2017-1297-A, avsnitt 72.

Dommer Kaasen beskrev også fremgangsmåten i de to eldre avgjørelsene. Første steg var å undersøke om det fantes en fastere rettsvalgsregel på det aktuelle området. «Ved denne vurderingen vil det være relevant å legge vekt på hvilken lovvalgsløsning som er valgt i EU, selv om Norge ikke er formelt bundet av regelen ...». ¹⁷⁶ Høyesterett viser til bokhandlerdommen og krigsforbryterdommen og slutter seg til deres uttalelser om relevansen av EU-retten. ¹⁷⁷

Om Irma Mignon-utgangspunktet uttalte Høyesterett at «Dersom det ikke finnes noen fast rettsvalgsregel om lovvalget, *heller ikke i EU-retten*, er man imidlertid henvist til å falle tilbake på en mer skjønnsmessig vurdering av hvilket land saken etter en totalbedømmelse har nærmest tilknytning til.» ¹⁷⁸ (Min kursivering.) Dette er en formulering som ikke skiller seg i nevneverdig grad fra tidligere formuleringer og gir dermed ikke mye mer anvisning på hvordan Irma Mignon-utgangspunktet skal komme til anvendelse. Det som er nytt er understrekingen av EU-rettens relevans ved spørsmålet om det eksisterer en fast rettsvalgsregel.

Ved anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet som primært rettsgrunnlag ble rettsforholdet kvalifisert som insolvensrettslig. Etter gjennomgang av viktige hensyn på det aktuelle området uttaler Høyesterett at «Mot denne bakgrunn skal jeg så vurdere de alternative lovvalg.» ¹⁷⁹ Denne uttalelsen i seg selv gir anvisning på at vurderingen i Irma Mignon-utgangspunktet baseres på grunnlag av hvilke hensyn som gjør seg gjeldende på det aktuelle rettsområdet. I tillegg slutter Høyesterett seg til Cordero-Moss' anbefaling om at rettsvalget ikke skal foretas fritt etter dommerens skjønn, men som en del av det internasjonalprivatrettslige system for å ivareta hensynet til forutberegnelighet. ¹⁸⁰ Det vil si at Irma Mignon-utgangspunktet ikke bør anvendes som en helhetsvurdering, men baseres på argumenter som er forenelig med «det internasjonaltprivatrettslige system», en enhetlig forståelse av internasjonal privatrett, slik som i den europeiske internasjonale privatretten. Man må i rettsvalgsspørsmålet ta hensyn til at resonnementer som blir gjort på et rettsområde

¹⁷⁶ HR-2017-1297-A, avsnitt 73.

¹⁷⁷ HR-2017-1297-A, avsnitt 74 og 74.

¹⁷⁸ HR-2017-1297-A, avsnitt 75.

¹⁷⁹ HR-2017-1297-A, avsnitt 86.

¹⁸⁰ HR-2017-1297-A, avsnitt 86.

kan ha relevans også på andre rettsområdet, samt for jurisdiksjonsspørsmål og omvendt.¹⁸¹ Dette taler for å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp.

Høyesteretts anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet stemmer overens med uttalelsene om rettsvalget og gir anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp og som et utgangspunkt for å utlede en fast rettsvalgsregel.

3.5.4 Hvilken betydning har avgjørelsen for rettsstilstanden?

Det som skiller denne dommen fra de tidligere avgjørelsene er at Høyesterett uttrykkelig får fram at Irma Mignon-utgangspunktet ikke skal foretas som en konkret helhetsvurdering, men som en del av det internasjonalprivatrettslige system. Det er slik Irma Mignon-utgangspunktet anvendes i den europeiske internasjonale privatreppen. I tillegg gjør Høyesterett nettopp dette og anvender Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp for å utlede en fast rettsvalgsregel for typetilfellet. Vekten av europeisk internasjonal privatrepp ble også slått fast.

Dette er den første dommen hvor både de generelle uttalelsene og selve anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet gir anvisning på å anvende utgangspunktet som et rettslig prinsipp.

3.6 HR-2018-869-A, Thorco Cloud

3.6.1 Sakens bakgrunn og rettslige spørsmål

Bakgrunnen for denne saken var en kollisjon i indonesisk farvann mellom skipene Thorco Cloud, registrert i Antigua & Barbuda og Stolt Commitment, registrert på Cayman Island. Stolt Commitment ble påført begrensede skader. Thorco Cloud ble derimot hardere rammet, seks besetningsmedlemmer omkom.

Eierne og forsikringsselskapene til Thorco Cloud reiste krav for norske domstoler mot Stolt Commitments norske forsikringsselskaper (Gard) om fastsettelsesdom for ansvar. Det ble også reist krav mot eierselskapene (Stolt) som medansvarlige.

Høyesterett kom til at Luganokonvensjonen artikkel 2 nr. 1 ikke ga grunnlag for å fremme direktekrav ved Gards bostedsverneting.¹⁸² Neste spørsmål var om norske domstoler hadde jurisdiksjon etter Luganokonvensjonen artikkel 11 nr. 2, jf. artikkel 9 nr. 1 a. Det er dette spørsmålet som er av interesse for denne avhandlingen. Denne bestemmelsen lyder:

¹⁸¹ Cordero Moss 2010, side 2.

¹⁸² HR-2018-869-A, avsnitt 87.

«Artiklene 8, 9 og 10 gjelder for søksmål som skadelidte reiser direkte mot forsikringsgiveren, *når slike direkte søksmål er tillatt*» (Min kursivering.)

For å kunne ta stilling til jurisdiksjonsspørsmålet måtte det først besvares om direkte søksmål var tillatt. For å finne ut om direkte søksmål var tillatt måtte Høyesterett finne hvilket lands rett som skulle legges til grunn. Det ble dermed nødvendig å ta stilling til rettsvalgsspørsmålet før jurisdiksjonsspørsmålet kunne besvares.¹⁸³

Det er Høyesteretts uttalelser og fremgangsmåte med hensyn til Irma Mignon-utgangspunktet som vil bli undersøkt nærmere i det videre. Dommerne var uenige om grunnlaget for løsningen av rettsvalgsspørsmålet, dissens 4-1. Mindretallet verken anvendte eller nevnte Irma Mignon-utgangspunktet, jeg vil derfor ikke behandle dissensen som sådan noe nærmere.

3.6.2 Kom Irma Mignon-utgangspunktet til anvendelse ved løsning av rettsvalgsspørsmålet?

Ved løsning av rettsvalgsspørsmålet startet Høyesterett med å undersøke om det fantes noen fast rettsvalgsregel, i så fall skulle denne komme til anvendelse på rettsforholdet. Hvis ikke skulle Irma Mignon-utgangspunktet komme til anvendelse.¹⁸⁴

Forsikringsavtaleloven § 7-6 første ledd gir skadelidte adgang til å fremme direktekrav. Femte ledd i bestemmelsen sier at søksmål etter paragrafen må anlegges i Norge. Spørsmålet var om femte ledd også var å anse som en rettsvalgsregel slik lagmannsretten hadde lagt til grunn.¹⁸⁵ Ifølge Høyesterett krevdes sterke grunner for en slik tolkning når ordlyden ikke ga støtte for en slik forståelse av bestemmelsen.¹⁸⁶ Lagmannsretten bygget blant annet på uttalelser i forarbeidene om at man ville unngå at retten til direktekrav kunne føre til at norske selskaper ble saksøkt i land med andre erstatningsrettslige tradisjoner enn Norge. Dette kunne i noen utstrekning unngås ved å sette vilkår om at slike søksmål måtte reises i Norge.¹⁸⁷ Høyesterett mente likevel at dette ikke utvetydig forutsatte at bestemmelsen kunne tolkes som en rettsvalgsregel.¹⁸⁸ Det at forsikringsavtalelovutvalget også hadde uttalt at det ville være å gå for langt å ta stilling til rettsvalgsspørsmål for skadeforsikring, samt at departementet mente

¹⁸³ Se Høyesteretts uttalelse hvor det også blir vist til Leros Strenght, HR-2018-869-A, avsnitt 89-91. Se også denne avhandlingens punkt 1.2, side 4.

¹⁸⁴ HR-2018-869-A, avsnitt 92 og 93.

¹⁸⁵ HR-2018-869-A, avsnitt 94 og 95.

¹⁸⁶ HR-2018-869-A, avsnitt 96.

¹⁸⁷ HR-2018-869-A, avsnitt 97.

¹⁸⁸ HR-2018-869-A, avsnitt 98.

det ikke fantes rettsvalgsbestemmelser i norsk lov, talte imot å forstå bestemmelsen som en rettsvalgsregel.¹⁸⁹

Høyesterett kom til at lagmannsretten hadde bygget rettsvalgsspørsmålet på feil grunnlag. Høyesterett hadde ikke kompetanse til å vurdere om resultatet likevel kunne opprettholdes på annet grunnlag.¹⁹⁰ Fordi Høyesterett bare kunne prøve om det rettslige grunnlaget lagmannsrettens avgjørelse var bygget på var forstått riktig og dette ikke var tilfelle måtte kjennelsen oppheves.¹⁹¹

I spørsmålet om hvilket lands rett som skulle komme til anvendelse på rettsforholdet fikk ikke Høyesterett gjort annet enn å slå fast at forsikringsavtaleloven § 7-6 femte ledd ikke var å regne som en fast rettsregel. De kunne ikke ta stilling til spørsmålet ved anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet, da dette lå utenfor Høyesteretts kompetanse i foreliggende sak.

3.6.3 Hva sier Høyesteretts uttalelser om anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet?

Om rettsvalgsspørsmålet viser Høyesterett til Eimskip-dommen som igjen viser til bokhandlerdommen og krigsforbryterdommen.¹⁹² Her slutter Høyesterett seg til tanken om Irma Mignon-utgangspunktet som unntak fra fastere rettsvalgsregler.

Til tross for at Høyesterett ikke kunne vurdere rettsvalgsspørsmålet noe videre etter de slo fast at forsikringsavtaleloven § 7-6 femte ledd ikke var en rettsvalgsregel, ble det gitt noen uttalelser om hvordan lagmannsretten bør gå fram ved ny prøving.¹⁹³ Ved ny prøving måtte det vurderes om rettsvalget «... følger av en annen fastere regel, eller om man må falle tilbake på en totalbedømmelse etter Irma Mignon-formelen».¹⁹⁴ Høyesterett viste igjen til Eimskipdommen. Uttalelsen gir ikke noe nytt med tanke på formulering av Irma Mignon-utgangspunktet, men slutter seg vel til det som allerede var rettstilstanden etter Eimskip ble avsagt.

Både ved vurdering av om det fantes en fast rettsvalgsregel og med utgangspunkt i Irma Mignon-utgangspunktet for å løse rettsvalgsspørsmålet kunne lovgivers forutsetninger knyttet

¹⁸⁹ HR-2018-869-A, avsnitt 99-101.

¹⁹⁰ HR-2018-869-A, avsnitt 103.

¹⁹¹ HR-2018-869-A, avsnitt 104-105.

¹⁹² HR-2018-869-A, avsnitt 92.

¹⁹³ HR-2018-869-A, avsnitt 105.

¹⁹⁴ HR-2018-869-A, avsnitt 105.

til forsikringsavtaleloven § 7-6 femte ledd tillegges betydelig vekt.¹⁹⁵ Dette tilsier at legislative hensyn på området kan ha betydning for vurderingen av rettsvalgsspørsmålet med utgangspunkt i Irma Mignon-utgangspunktet. Det kan tilsi en mer strukturert anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet i tråd med å anse det som et rettslig prinsipp. Det tilfører uansett ikke forståelsen av Irma Mignon-utgangspunktet noe ytterligere.

3.6.4 Hvilken betydning har avgjørelsen for rettstilstanden?

Denne kjennelsen gir ikke bidrag til å klargjøre rettstilstanden ytterligere. Den ser ut til å slutte seg til at den individualiserende metode ikke lenger er gjeldende i norsk internasjonal privatrett i sin henvisning til Eimskip.

Det kan spørres hvorfor det ikke vises til Bergen Bunkers, som kan anses å være en mer ryddig avgjørelse med tanke på rettsvalgsspørsmålet. Fremgangsmåten ved løsning av rettsvalgsspørsmålet i Eimskip med flaggstatsprinsippet som rettsvalgsregel stemmer med lagmannsrettens fremgangsmåte og har blitt kritisert i litteraturen.¹⁹⁶ I Bergen Bunkers gjøres det klart både i uttalelsene og av anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet at det skal anvendes som et rettslig prinsipp, som et utgangspunkt for å utlede en fastere rettsvalgsregel. Kanskje var denne avgjørelsen enda for ny da behandlingen av Thorco Cloud-saken foregikk.

Videre er det en dissens hvor mindretallet ikke uttaler seg om fremgangsmåten ved rettsvalgsspørsmålet generelt. Denne avgjørelsen tilfører således ikke rettstilstanden noe nytt etter Bergen Bunkers angående rettsvalgsspørsmålet.

¹⁹⁵ HR-2018-869-A, avsnitt 105.

¹⁹⁶ Se punkt 3.4.3 i denne avhandlingen og Nesvik 2015, side 15.

4 Rettstilstanden i dag og veien videre for Irma Mignon-utgangspunktet

I juridisk teori har det i lengre tid vært argumentert for at den individualiserende metode ikke bør være det primære rettsgrunnlaget ved rettsvalgsspørsmål. Alternativet er måten Irma Mignon-utgangspunktet blir brukt på i europeisk internasjonal privatrett, som et rettslig prinsipp, et utgangspunkt for å utlede en fast rettsvalgsregel.

Det kan se ut til at dette har blitt fulgt opp i Høyesterettspraksis de senere år. Det skjedde et skifte med Pharma Food. I denne avgjørelsen ble det utledet en fast rettsvalgsregel for typetilfellet med utgangspunkt i Irma Mignon-utgangspunktet. Av uttalelsene i bokhandlerdommen fremstår det som om Høyesterett forsøker å bygge videre på denne anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet. Ved selve anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet ble metoden likevel ikke gjennomført i den foreliggende saken, noe som svekker betydningen av uttalelsene. I krigsforbryterdommen ga uttalelsene anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et unntak fra faste rettsvalgsregler, men også som en konkret helhetsvurdering. Ved anvendelsen av Irma Mignon-utgangspunktet ble det heller ikke utledet en fast rettsvalgsregel. De hensyn Høyesterett bygde på hadde derimot blitt brukt på en slik måte. Denne avgjørelsen førte altså ikke rettstilstanden noe videre i den ene eller andre retningen. Det gjør heller ikke Eimskip. I Eimskip ble rettsvalgsspørsmålet løst på grunnlag av flaggstatsprinsippet, et folkerettslig prinsipp, noe som ble ansett som en fast rettsvalgsregel. Det kan påpekes at den individualiserende metode i alle fall ikke ble brukt. Med Bergen Bunkers skjer det noe nytt. I denne avgjørelsen bygges det videre på uttalelsene fra bokhandlerdommen og Høyesterett anvender Irma Mignon-utgangspunktet som et utgangspunkt for å utlede en fast rettsvalgsregel for typetilfellet. Uttalelsene gir også anvisning på å anvende Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp. Med denne dommen skal man ikke se bort ifra at man i norsk internasjonal privatrett i dag kan snakke om «Irma Mignon-prinsippet.» Etter denne har det kommet en Høyesterettsavgjørelse som omhandler rettsvalgsspørsmål, men Irma Mignon-utgangspunktet kom ikke til anvendelse og avgjørelsen endrer således ikke rettstilstanden.

Noe av grunnen til at Irma Mignon-utgangspunktet har fått såpass gjennomslag i norsk internasjonal privatrett er den rettskildemessige situasjonen med lite lovfestede rettsvalgsregler. Det kan se ut til at den europeiske internasjonale privatrettens rettsvalgsregler har gitt et verdifullt verktøy som rettskildefaktorer i så henseende. Hensynene som ligger til

grunn for de europeiske faste rettsvalgsreglene kan norske domstoler bygge videre på ved anvendelse av Irma Mignon-utgangspunktet for å utlede norske faste rettsvalgsregler, der disse ikke er kodifisert. Vektleggingen av europeisk internasjonal privatrett har nok også bidratt til at Høyesterett i større grad anvender Irma Mignon-utgangspunktet som et prinsipp.

Et annet spørsmål er hvilken betydning det får for Irma Mignon-utgangspunktet at det snart trer i kraft en ny arvelov med rettsvalgsregler og at det er satt i gang arbeid med å lovfeste rettsvalgsregler på formuerettens område. Dette vil sannsynligvis føre til mindre rom for skjønn i rettsvalgsspørsmål på disse områdene. Spørsmålet er om det også vil føre til at det ikke blir noe rom for Irma Mignon-utgangspunktet. Likevel viser den europeiske internasjonale privatretten, som fremdeles kommer til å ha langt flere kodifiserte rettsvalgsregler, at det er rom for Irma Mignon-*prinsippet*. Det vil være rom for et Irma Mignon-prinsipp som anvendes som et utgangspunkt for faste rettsvalgsregler der hvor det ikke er faste rettsvalgsregler. Det vil også være rom for Irma Mignon-prinsippet som unntak når det i den konkrete sak viser seg at rettsforholdet har åpenbart nærmere tilknytning til et annet land enn det den faste rettsvalgsregelen resulterer i. Det ser også ut til at selve prinsippet vil bli kodifisert.¹⁹⁷

Når rettsstilstanden går i retning av mer kodifisering og Høyesterett anvender Irma Mignon-utgangspunktet som et rettslig prinsipp og utgangspunkt for å utlede fastere rettsvalgsregler, ser det i alle fall ut til at den individualiserende metode ikke lenger er utgangspunktet for rettsvalgsspørsmål. Rettsstilstanden fremstår som endret, slik at det i dag er Irma Mignon-*prinsippet* som er utgangspunktet for å løse rettsvalg i norsk internasjonal privatrett, som et utgangspunkt for å utlede fastere rettsvalgsregler.

¹⁹⁷ Giuditta Cordero-Moss, «Utredning om formuerettslige lovvalgsregler», Universitetet i Oslo 2. juni 2018, se for eksempel side 185 § 4 andre og tredje ledd, side 193, § 15 tredje ledd.

Kildeliste

Lover og forarbejder/utredninger

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile saker (tvisteloven)

Lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte (ny arvelov) - (ikke i kraft).

Justisdepartementets høringsnotat- Utkast til lov om interlegale lovvalgsregler på formuerettens område, 20. mai 1985, Jnr 1450/85 E BN/uwg.

Cordero-Moss, Giuditta, «Utredning om formuerettslige lovvalgsregler», Universitetet i Oslo 2. juni 2018 (Utredning 2018)

Konvensjoner, forordninger og andre europeiske rettskildedefaktorer

Rom-konventionen af 1980 om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser (98/C 27/02) (Romakonvensjonen)

Konvention om Retternes Kompetence og om Fuldbyrkelse af Retsafgørelser i Borgerlige Sager, herunder Handelssager Udfærdiget i Lugano den 16. september 1988 (88/592/EØF)

Europa-parlamentets og Rådets forordning (EF) Nr. 864/2007 af 11. juli 2007 om lovvalgsregler for forpligtelser uden for kontrakt (Roma II-forordningen)

Konventionen om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område, undertegnet i Lugano den 30. oktober 2007 (2009/C 319/01) (Luganokovensjonen)

Europa-parlamentets og Rådets forordning (EF) Nr. 593/2008 af 17. juni 2008 om lovvalgsregler for kontraktlige forpligtelser (Roma I-forordningen)

Rådets forordning (EU) Nr. 1259/2010 af 20. december 2010 om indførelse af et forstærket samarbejde om lovvalgsreglerne i forbindelse med skilsmisse og separation (skilsmisseforordningen)

Europa-parlamentets og Rådets forordning (EU) Nr. 650/2012 af 4. juli 2012 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser vedrørende arv, og om accept og

fullbyrdelse af officielt bekræftede dokumenter vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis (arveforordningen)

Rådets forordning (EU) 2016/1103 af 24. juni 2016 om indførelse af et forstærket samarbejde på området for kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i sager vedrørende formueforholdet mellem ægtefæller (ektefelleforordningen).

Betænkning om konventionen om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser udarbejdet af Mario Giuliano, professor ved universitetet i Milano og Paul Lagarde, professor ved université de Paris I, Journal officiel nr. C 282 du 31/10/1980 p. 0001-0050 (Roma-rapporten)

Rettpraksis

Rt. 1923 II s. 58 (Irma Mignon-dommen)

Rt. 1931 s. 1185 (Thams-dommen)

Rt. 1937 s. 888 (Gullklausul-dommen)

Rt. 1952 s. 1129

Rt. 1952 s. 1217 (To mistenkelige personer)

Rt. 1953 s. 1132

Rt. 1957 s. 215

Rt. 1957 s. 246 (Turbuss-dommen)

Rt. 1977 s. 1035 (Sykejournal-dommen)

Rt. 2002 s. 180, (Leros Strenght)

Rt. 2006 s. 1008 (Pharma Food)

Rt. 2009 s. 1537 (Bokhandler-dommen)

Rt. 2011 s. 531 (Krigsforbryter-dommen)

HR-2016-1251-A (Eimskip)

HR-2017-1297-A (Bergen Bunkers)

HR-2018-869-A (Thorco Cloud)

Bøker

Cordero-Moss, Giuditta, *Internasjonal privatrett på formuerettens område*, Universitetsforlaget 2013a.

Cordes, Jørg, Peter Lenda og Laila Stenseng, *Hovedlinjer i internasjonal privatrett*, Cappelen akademisk forlag 2010.

Frantzen, Torstein, *Arveoppgjør ved internasjonale ekteskap: Studier i norsk internasjonal privatrett med særlig vekt på gjenlevende ektefelles rettsstilling*, Fagbokforlaget 2002.

Gaarder, Karsten og Hans Petter Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett ved Hans Petter Lundgaard*, 3. utg., Universitetsforlaget AS 2000.

Heimdal, Lars Anders, *Rettsvalg ved erstatning for krenkende ytringer – studier i internasjonal privatrett*, Gyldendal 2013

Konow, Berte-Elen Reinertsen, *Løsørepant over landegrensener*, Fagbokforlaget 2006.

Nesvik, Marie, *Beskyttelse av arbeidstakeren i internasjonal privatrett: Doktoravhandling forsvart ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. Nr.129*, 2018

Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utg., Universitetsforlaget AS 2004.

Thue, Helge J., *Internasjonal privatrett*, 1. utg., Gyldendal Akademisk 2002.

Artikler

Cordero-Moss, Giuditta, «Lovvalsregler for internasjonale kontrakter: tilsynelatende likheter og reelle forskjeller mellom europeiske og norske regler» *Tidsskrift for rettsvitenskap* 2007 s. 679-717.

Cordero Moss, Giuditta, «En mer moderne og systematisk norsk internasjonal privatrett etter Bokhandleren i Kabul-dommen», *Under publisering, Copyright by Giuditta Cordero Moss* 2010.

Cordero-Moss, Giuditta «Behovet for kodifisering av den internasjonale privatretten», *Lov og rett* nr. 1 2013b s. 1-2.

Frantzen, Torstein «Anvendelse av utenlandsk rett i norske domstoler», *Lov og rett* nr. 7 2010 s. 371-391, på s. 382.

Frantzen, Torstein, «Giuditta Cordero-Moss: Internasjonal privatrett på formuerettens område», *Lov og rett* 2014 s. 502-505.

Korsnes, Kristine Helen, «Rettsvalgsregler i et rettsanvendelsesperspektiv», inntatt i *Rettsvitenskap under nordlys og midnattsol. Festeskrift ved Det juridiske fakultets 30-års jubileum*, Trude Haugli, Gunnar Eriksen og Ingvild Ulrikke Jakobsen red., 2018 s. 197-225.

Heimdal, Lars Anders, «Norsk internasjonal privatrett og bokhandleren til besvær», *Lov og rett* 2010 s. 68-75.

Nesvik, Marie, «Lovvalg i arbeidsretten, tolkning av Romakonvensjonen – EU-domstolens dom 15. mars 2011, sak C-29/10 Heiko Koelzsch mot État du Grand-Duché de Luxembourg», *Nytt i privatretten* nr. 2 2011a s. 4-5

Nesvik, Marie «Lovvalg, erstatning for straffbare handlinger begått av utlending i utlandet – Høyesteretts dom 13. april 2011» *Nytt i privatretten* nr. 4 2011b, s. 25-26.

Nesvik, Marie «Lovvalg i saker om individuelle arbeidsavtaler – arbeid om bord på skip registrert i Antigua Barbuda – flaggstatsprinsippet – Hålogaland lagmannsretts dom 30. september 2015» *Nytt i privatretten* nr. 4 2015 s. 14-15.

Skoghøy, Jens Edvin A., «Bruk av utenlandske rettsavgjørelser som argument ved rettsanvendelsen», *Rett og toleranse: Festeskrift til Helge Johan Thue 2007* s. 564-674.

Symeonides, Symeon, Codification and flexibility in Private International Law (October 18, 2011) GENERAL REPORTS OF THE XVIIIITH CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ACADEMY OF COMPARATIVE LAW/RAPPORTS, Généraux du XVIIIeme Congrès de L'Academie Internationale de Droit Comparé, K.B. Brown and D.V Snyder, eds., Springer Science+Business Media, 2011.

Thue, Helge Johan, «Irma-Mignon-formelen – En konfliktskapende regel», *Tidsskrift for rettsvitenskap* 1965 s. 587-610.